

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI, KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ ANASANAT DALI

GELENEKSEL YAZMACILIK SANATINDA
AŞINDIRMA TEKNİĞİ

DEMET SELEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN

ANTALYA - 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI, KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ ANASANAT DALI

GELENEKSEL YAZMACILIK SANATINDA
AŞINDIRMA TEKNİĞİ

DEMET SELEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN

Bu çalışma Demet Selek tarafından 20185305003'no lu Yüksek Lisans Tez olarak hazırlanmıştır.

ANTALYA - 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

...../...../ 2021

Demet SELEK

İmzası

ÖNSÖZ

Araştırmanın yürütülmesinde yardımlarını gördüğüm, yazmacılık sanatına gönül vermiş ustalara ulaşmamı sağlayan “Tokat Elvan Yazmalar Diyarı” kitap yazarı Sayın Sırrı Demirci’ye, yazmacılık sanatının köklerinden gelen son ustalar olan İstanbul Yazmacılık sanatına yıllarca emek vermiş, aşındırma tekniğinin bütün inceliklerini anlatan ve gösteren, desteğini hiçbir zaman unutmayacağım Sayın Ali Rıza Arda Usta’ ya, Tokat Yazmacılar Han ın da yazmacılık sanatı ve aşındırma tekniğini anlatan ve uygulama çalışması yapma fırsatı bulduğum Sayın Hüseyin Er Usta’ya, Sayın Atıf Arpacıoğlu, Sayın Ahmet Arpacıoğlu ve bilgi aktarımı yapan Vahram Kovan, Süleyman Çam, Emel Ardahanlı ve Fehmi Özgen’e, ürün görselleri ve koleksiyon paylaşımı yapan Sayın İkumi Nanoki’ye teşekkür.ediyorum.

Yüksek Lisans Tez çalışmamın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen Danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Öznur Aydın’a Akdeniz Üniversitesi GSF Geleneksel Türk Sanatları Bölüm Başkanımız Sayın Doç.Dr. Mehmet Ali Eroğlu hocalarıma çok teşekkür ediyorum.

Yoğun geçen tez dönemimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan sevgili eşim Murat Selek’e, oğullarım Efe Selek ve Emir Selek’e, ablam Gönül Akçınar, Leyla Bayram Abim Kadir Akçınar, eşi Aslı Akçınar ve ailesine, vermiş olduğu manevi destek ile omuzlarımdaki yükü hafifleten ve duasını hiçbir zaman esirgemeyen annem Meymenet Akçınar’a da minnetlerimi sunarım.

Demet SELEK

Antalya, 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Demet SELEK
	Numarası	20185305003
	Anasanat Dalı	Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı
	Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN
Tezin Adı		Geleneksel Yazmacılık Sanatında Aşındırma Tekniği

ÖZ

Giyinmek ve süslenmek insanoğlunun varoluşundan bu yana tekstil ürünlerinin ve baskıcılığın gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Hitit döneminin önemli bulgularının çıktığı kazılarda mühür şeklini andıran ve M.Ö. 7000 yıllarına ait olan kalıplar bulunmuş ve bu da bize kalıp baskı yapmayı bildiklerini kanıtlamaktadır. Yazmacılık sanatı günümüz koşullarına gelene kadar ki süreçte dönem şartlarına göre birçok unsurdan etkilenmiştir. Geleneksel Türk Sanatlarında çok eski tarihlere dayanan ve köklü bir sanat kültürü olan yazmacılık sanatı dünden bugüne gelmeyi başaran nadir el sanatlarımızdandır. Ülkemiz, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve siyasal, ekonomik, kültürel ve sanatsal anlamda tarihsel birikime sahip olmuştur. Geçmişten günümüze kadar uzanan sanat dallarından biri olan yazmacılık sanatı, ülkemizde birçok ilde kendine özgü çeşitlenmiş ve o yörenin adıyla anılmıştır Yazmacılık sanatı pamuklu, keten gibi kumaşlar üzerine boya, fırça veya tahta kalıplarla resmedilerek veya basılarak desenlendirmek koşuluyla yapılan süsleme sanatına verilen isimdir.

Geleneksel yazmacılık sanatında aşındırma tekniği ile ilgili yapılan tez çalışması 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Tokat ilinin ipek yolu üzerinde olması tarihsel sürecine değinilerek ve yoğun ticaret içinde bulunmasından dolayı inşa edilen hanlara yer verilmiş, günümüze ulaşan hanlar ve o dönemlerde de Yazmacılık Sanatı yapılan Yazmacılar Hanı üzerinde durulmuştur. Tokat'ta şehir

dışında ve şehir içinde bulunan hanların toplam sayısı 31'dir. Kaynaklara dayalı olarak ulaşılabilen ve bugün de ayakta duran üç hanın işlevsel özellikleri arşiv fotoğraflarla desteklenerek verilmeye çalışıldı.

İkinci bölümde Yazmacılık sanatının tanımına, önemine ve Tokat'taki yerine değinilirken yazmacılık sanatının yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve örneklerle yer verilirken Yazma Sanatı ustalarının isimleri yer almıştır.

Üçüncü bölümde ise tez konusunun ana başlığı olan Yazmacılık Sanatında Aşındırma tekniğinde uygulamalı olarak farklı iki bölgeden İstanbul ve Tokat yazmacılığından ustalarla çalışılmıştır. Büyük hanlarda ve Ermeni ustaların yanlarında yetişmiş son ustaların bilgi ve birikimlerinden yararlanılmıştır. Aşındırma tekniği ile ilgili vermiş oldukları bilgiler ve hazırlanan boya reçeteleri, kaynaklarda yer alan reçetelere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise yapılan atölye çalışmaların uygulamaları verilmiştir. Aşındırma Tekniği ile ilgili 6.Aralık 2019 Tokat'ta, 18 Temmuz 2020 İstanbul'da, 9 Nisan 2021 tarihinde Tokat'ta ustalarla yapılan uygulamalara yer verilmiştir. Aşındırma, söktürme tekniğinin tüm uygulama aşamalarının Tokat 75.yıl yazmacılar hanından fotoğrafları çekilip aşamaları ile üçüncü bölümde yer almıştır. Aynı bölümde ustalar ile yapılan aşındırma baskı örneklerinden, günlük yaşamda kullanılmak üzere bayan giyimi olan buluz, etek, kaftan, elbise, pantolon, şalvar ve maske fotoğraf ve desen detayları, Demeter Tekstil Tasarım atölyemde aşındırma teknik uygulama fotoğraflarıdır.

Anahtar Kelimeler: Yazmacılık, aşındırma, kireç söktürme.

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
 Institute of Fine Arts

Student	Name Surname	Demet SELEK
	Number	20185305003
	Department	Carpet Rugs and Old Fabric Patterns
	Advisor	Dr. Lecturer Öznur AYDIN
Thesis Name		The Abrasion Technique in the Art of Traditional Kerchief

ABSTRACT

Since the dawn of human history, dressing and embellishment have been of a significant place in the development of textile products and printing. The seal-shaped moulds found in the archaeological excavations in 1964 revealed that Hittites knew how to do prints with moulds in 7000 BC. The art of kerchief has been influenced by many elements according to the conditions of various periods so far. Dating back to ancient history and having a deep-rooted art culture in Traditional Turkish Arts, it is one of our rare handicrafts that has survived from the past. Due to its geographical location, our country has hosted many civilizations and has a historical background in political, economic, cultural, and artistic terms. The art of kerchief, one of the branches of art from past to present, has diversified uniquely in many provinces in our country and is named after that region. The art of kerchief is the name given to the art of embellishment made on fabrics such as cotton and linen, by painting or printing with paint, brushes or wooden moulds.

The dissertation on the abrasion technique in the traditional art of kerchief consists of 4 parts. The first part deals with the historical process of the province of Tokat's being on the Silk Road, the inns built owing to its intense trading involvement, and the Yazmacılar (Kerchief Artisans) Inn, where the art of kerchief was conducted at that time, as well as the other inns surviving to the present day. The

number of inns located outside and inside the city of Tokat is 31. The functional features of the three inns which can be accessed based on resources and still stand today, were presented with the archive photographs.

The second part of the study consists of the definition of the art of kerchief, its importance and place in Tokat, along with the techniques of the art of kerchief, the materials used, various examples of kerchief, and the names of the masters of the art of kerchief.

The third part deals with a work carried out with the masters from two different regions, Istanbul and Tokat, in the abrasion technique in the art of kerchief, which is also the title of the dissertation. The study was shaped by the knowledge and experience of these last masters, having been trained by Armenian masters in the major inns. The information they provided about the abrasion technique and the dye recipes, as well as other recipes found in the sources are also included in this part.

The fourth part contains the applications conducted with the masters in the workshops using the abrasion technique in Tokat on December 6, 2019, in Istanbul on July 18, 2020, and in Tokat on April 9, 2021. The photographs of all the application stages of the abrasion technique taken in the 75. Yıl Yazmacılar Inn (the 75th Year Kerchief Artisans Inn) in Tokat are included in this part. This part also contains the photographs of daily clothing for women such as blouses, skirts, caftans, dresses, trousers, salwars, and masks along with their patterns, all of which are the examples of the abrasion printing made together with the masters, and also the photographs of the works conducted in Demeter Tekstil Design workshop using the abrasion technique.

Keywords: Art of Kerchief, Abrasion, Abrasion Using Lime.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
2. BÖLÜM: İPEK YOLU TİCARETİNDE TOKAT HANLARI VE YAZMACILAR HANI' NIN TARİHSEL SÜRECİ.....	3
2.1. Tokat'ta Bulunan Hanların Özellikleri	6
2.2. Tokat Deveciler Hanı	9
2.3. Taş Han (Voyvoda Hanı)	11
2.4. Tokat Yazmacılar Hanı'nın (Gazioğlu Yazmacılar Hanı) Tarih İçindeki Mimari Konumu ve Özellikleri.....	13
2.5. Tarihi Yazmacılar Hanının Günümüzdeki Durumu.....	17
3. BÖLÜM: YAZMACILIĞIN TANIMI TOKAT'TA Kİ YAZMACILIĞIN YERİ VE ÖNEMİ.....	25
3.1. Yazmacılığın Tanımı.....	25
3.2. Tokat Yazma Ustaları	28
3.3. Tokat'ta Yazmacılığın Önemi, Kullanım Alanları ve Önemli Desenleri	29
3.4. Yazmacılık Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler	35
3.5. Yazma Yapımında Kullanılan Teknikler	42
3.5.1. Kalem İşi Yazma	42
3.5.2. Kalıp Kalem İşi Yazma.....	43
3.5.3. Kalıp Yazma	43
3.5.4. Daldırma Tekniği.....	43
3.5.5. Mavi Ağartma Tekniği.....	44

3.5.6. Aşındırma Tekniği	45
4. BÖLÜM: YAZMACILIK SANATINDA AŞINDIRMA TEKNİĞİ	47
4.1. Yazma Ustası Hüseyin Er	52
4.2. Yazma Ustası Ali Rıza Arda	60
4.3. Yazma Ustası Atıf Arpacıoğlu	68
5. BÖLÜM: AŞINDIRMA TEKNİĞİ SONUÇ UYGULAMALARI	76
5.1. Hüseyin Er Usta Atölyesinde Yapılan Uygulamalar	76
5.2. Ali Rıza Arda Usta ile Yapılan Uygulamalar	82
5.3. Atıf Arpacıoğlu Usta ile Yapılan Uygulamalar	84
5.4. Demet Selek Aşındırma Tekniği Atölye Çalışmaları	86
6. SONUÇ	98
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

D	: Demet
Doç	: Doçent
Dr	: Doktor
gr	: Gram
kg	: Kilogram
lt	: Litre
M	: Murat
M.S.	: Milattan Sonra
Ö	: Örçün
s	: Sayfa
S	: Sırrı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

TABLolar LİSTESİ

Tablo.1: Tokat Şehir İçi ve Şehir Dışı Hanları (Demirci, 2016, s.17).....	8
Tablo.2: Eski ve yeni yazma ustaları. Demirci, 2016, s.228	29
Tablo.3: Reyhan Kaya'ya ait kireç söktürme tarifi.....	47
Tablo.4: Reyhan Kaya'ya ait siyah boyanın hazırlanması	47
Tablo.5: Hüseyin Er'e ait Analin boya hazırlanışı	54
Tablo.6: Hüseyin Er'e göre eriğın hazırlanışı.....	54
Tablo.7: Ali Rıza Arda'nın kireç söktürme tarifi	60
Tablo.8: Ali Rıza Arda'nın ham astar boya tarifi	62
Tablo.9: Ali Rıza Arda'nın aşındırma boyasının tarifi	62
Tablo.10: Atıf Arpacıoğlu'nun boya reçetesi	69
Tablo.11: Atıf Arpacıoğlu'nun söktürme işleminde kullandığı malzemeler	70

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel.1: İpek Yolu Güzergahında Tokat (İnalcık, 2008, S.224-225)	5
Görsel.2: İpek Yolu Güzergahında Tokat, (İnalcık, 2008, S.224-225)	5
Görsel.3: Tokat’ Ta 1980’ler Yapılan Ahırlama İşlemi İçin Tağlara Asılı Yazmalar (Boşdurmaz, Nuran, 2021, S.103)	7
Görsel.4: Boyacıoğlu Hanı, 1900’lerin Başı Boyahanelerden Bir Görüntü (Boşdurmaz, Nuran, İpek Yolunda Bir Şehir Tokat, 2021, S.102).....	9
Görsel.5: Deveciler Hanı https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/deveciler-hani Erişim Tarihi, 07.05.2021).....	10
Görsel.6: Deveciler Hanı (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/deveciler-hani , Erişim Tarihi: 07.05.2021).....	10
Görsel.7: Taşhan (Voyvoda Hanı) https://kulturenvanteri.com/yer/tas-han-tokat/#16/40.317694/36.551642 Erişim Tarihi:07.05.2021	12
Görsel.8: Taşhan (Voyvoda Hanı) https://kulturenvanteri.com/yer/tas-han-tokat/#16/40.317694/36.551642 Erişim Tarihi: 07.05.2021	12
Görsel.9: Gazioğlu Yazmacılar Hanı (Demirci, 2016, S.47).....	14
Görsel.10: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, (Demirci, 2016, S.295).....	15
Görsel.11: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, Mustafa Canbaz, (https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966 , Erişim Tarihi:07.05.2021)	16
Görsel.12: Gazioğlu Yazmacılar Hanı Mustafa Canbaz (https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966 , Erişim Tarihi:07.05.2021)	17
Görsel.13: Gazioğlu Yazmacılar Hanının Sokaktan Görüntüsü (https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966 , Erişim Tarihi: 07.05.2021)	17
Görsel.14: Yazmacılar Hanının Röleve Çalışmalarından Örnekler (https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf , Erişim Tarihi: 16.12.2020).....	18

Görsel.15: Yazmacılar Hanının Röleve Çalışmalarından Örnekler (https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf , Erişim Tarihi: 16.12.2020).....	18
Görsel.16: Gazioğlu Yazmacılar Hanı (https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf , Erişim Tarihi: 16.12.2020).....	19
Görsel.17: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, (https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf Erişim Tarihi: 07.05.2021 Saat 20.30).....	19
Görsel.18: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)	20
Görsel.19: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)	21
Görsel.20: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)	21
Görsel.21: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)	22
Görsel.22-23: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2019).....	22
Görsel.24: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)	23
Görsel.25: Otel Odasından Bir Görünüm (https://www.otelfiyat.com/otel/yazmacilar-hani-butik-otel), Erişim Tarihi: 07.05.2021	23
Görsel.26: Yazmacılar Hanı Butik Otel, Restoran, (Selek Nisan 2021).....	24
Görsel.27-28: Orijinal Taş Kemerli Duvar Ve Geleneksel Tokat Yemekleri, (Selek, Nisan 2021).....	24
Görsel.29: Hitit Sanatına Ait Mühür Örnekleri (Kaya, 1988, S.11).....	25
Görsel.30: Esnaf Locaları Basmacı Esnafı Geçidi Minyatürü. Levni-Sürname-İ Vehbi (Demirci, 2016, S.42).....	27
Görsel.31: Gazioğlu Yazmacılar Hanı (Demirci, 2016, S.294).....	30
Görsel.32-33: Tokat Baskısı Seccade (Demirci, 2016, S.160)	31
Görsel.34-35: Tokat İçi Dolusu (Demirci, 2016, S.90)	32
Görsel.36: Tokat Beşlisi (Demirci, 2016, S. 90)	32
Görsel.37-38: Tokat Üzümlüsü (Türker, 1996, S.27).....	33
Görsel.39: Tokat Üzümlüsü Kenar Suyu (Türker, 1996, S.27)	33
Görsel.40: Tokat Elmalısı. (Tokat Valiliği, 2017. S.54).....	34
Görsel.41: Tokat Yarım Elmalısı (Türker, 1996, S.28).....	34

Görsel.42-43: Tokat Kirazlısı Ya Da Fındıklısı (Türker, 1996, S.28).....	35
Görsel.44-45: Kalıp Oyma Bıçakları (Demirci, 2016, S.64).....	36
Görsel.46: Ağaç Kalıp Hazırlanması (Demirci, 2016, S.64).....	37
Görsel.47: Kalıp Baskı Çalışması (Boşdurmaz, 2021, S.61).....	37
Görsel.48: Arpacıoğlu Atölyesi,75.Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021).....	38
Görsel.49: Temizleme Fırçasıyla Temizlenen Kalıp (Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011, S.24)	39
Görsel.50: Yazma Ustası Yusuf Gökyıldız (Demirci,2015 S.273).....	40
Görsel.51: Boya Teknesi (Demirci, 2016, S.222).....	41
Görsel.52: Daldırma Tekniği İle Renklendirilmiş Başörtüsü (Öz, 2006, S.107).....	44
Görsel.53: Mavi Ağartma Tekniği İle Renklendirilmiş Yazma (Öz, 2006, S.108)...	45
Görsel.54-55: İkumi Nanoka Koleksiyonundan (Genel ve Detay).....	46
Görsel.56: Yangın Öncesi 75. Yıl Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019).....	49
Görsel.57-58: Yangın Öncesi 75. Yıl Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019).....	50
Görsel.59: Yangın Sonrası 75. Yıl Yeni Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021).....	50
Görsel.60: Yangın Sonrası 75. Yıl Yeni Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021).....	51
Görsel.61: 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)	51
Görsel.62: 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)	51
Görsel.63-64: Hüseyin Er 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021).....	52
Görsel.65-66: Hüseyin Er Usta Ve Orhan Okumuş İle Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019)	53
Görsel.67-68-69: Hüseyin Er Atölyesinden Arşın Ve Tambur Makinalar(Selek, Nisan 2019).....	53
Görsel.70-71: Hazırlanan Boya Teknesi (Selek, 07.12.2019)	54
Görsel.72: Aşındırma İşleminin Kireç Kaymağı Teknesinin İşlem Sonrası Temizlenmesi.....	55
Görsel.73-74: Baskıları Yapılan Yazmaların Gün Işığı Almayan Odada Asılması ..	56
Görsel.75-76: Baskıları Yapılan Yazmaların Gün Işığı Almayan Odada Asılması ..	56
Görsel.77: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Amonyak Havuzları (Selek, 07.12.2019)	57
Görsel.78: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Yumuşatıcı Havuzları (Selek, 07.12.2019)	58

Görsel.79-80: Tokat 75.Yıl Yazmacılar Hanın Üst Katında Cereklerde Asılarak Kurutulan Yazmalar (Selek, 07.12.2019)	59
Görsel.81: Yazma Ustası Hüseyin Usta, Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı (Murat Selek, 09.Nisan2021)	59
Görsel.82: Kireç Boyasının Hazırlanma Aşaması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020).....	61
Görsel.83: Rodamin Boyanın Eklenmesi Ve Uygulanması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)	61
Görsel.84: Aşındırma Boyasının Hazırlanışı, İstanbul, (Selek, 18.07.2020).....	62
Görsel.85: Hazırlanan Aşındırma Boyasına Tülbenttin Bastırılması, İstanbul,	63
Görsel.86: Sıkma İşleminin Gerçekleştirilmesi, İstanbul, (Selek, 18.07.2020).....	64
Görsel.87-88: Baskı İşleminin Tülbent Üzerine Yapılması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)	65
Görsel.89-90: Kuruması İçin Asılan Tülbent, Kurduğunda Koyu Yeşil Renk Alan Tülbent, İstanbul, (Selek, 18.07.2020).....	66
Görsel.91: Ali Rıza Arda Usta İle Çalışmamızdan, İstanbul, (Selek, 18.07.2020) ...	67
Görsel.92-93: Ali Rıza Arda Usta İle Çalışmamızdan, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)	68
Görsel.94: Ali Rıza Arda İle Çalışma Arası Dinlenme (Selek, 18.07.2020)	68
Görsel.95-96-97: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Atıf Arpacıoğlu İle Çalışmamızdan	71
Görsel.98-99: Çalışma Örnekleri (Selek, M, 08.04.2021).....	72
Görsel.100-101: 75. Yıl Yazmacılar Hanından Görüntüler Ve Uygulama (Selek, 08.04.2021)	73
Görsel.102-103: Yıkama Havuzlarında Çalışan Afgan İşçiler (Selek, 08.04.2021)..	74
Görsel.104-105: Tamburda Sıkma İşlemi Yapılan Kumaşlar (Selek, 08.04.2021)...	74
Görsel.106-107: Kireç Kaymağı (Selek, 08.04.2021)	75
Görsel.108: Desen Adı: Yıldız (Selek, Kasım 2019).....	76
Görsel.109: Yıldız Desen Çizimi	76
Görsel.110: Söktürme, Daldırma Tekniğinde Uygulaması Yapılan Kenar Suyu Deseni (Selek, Kasım 2019)	77
Görsel.111: Söktürme ,Daldırma Tekniğinde Uygulaması Yapılan Kenar Suyu Desen Çizimi.....	77

Görsel.112: Kaftan Tasarım (Selek Demet Nisan 2021)	78
Görsel.113: Lotus Çiçeği Desen Çizimi	78
Görsel.114: Kenar Suyu (Selek, Kasım 2019).....	79
Görsel.115: Kenar Suyu Desen Çizimi.....	79
Görsel.116: Etek Tasarım Ve Uygulaması (Selek Nisan 2021)	79
Görsel.117: Şalvar Tasarım Ve Uygulaması (Selek, Nisan 2021)	80
Görsel.118: Mum Çiçeği Desen Çizimi (Selek, Nisan 2021).....	80
Görsel.119-120: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)	81
Görsel.121-122: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)	81
Görsel.123-124: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)	82
Görsel.125: Kağıt İçi Yazma Desen Baskı (Selek, Temmuz 2020)	82
Görsel.126: Kağıt İçi Yazma Desen Çizimi	83
Görsel.127: Yazma Baskı Uygulaması, (Selek, Temmuz 2021)	83
Görsel.128-129-130: Atıf Arpacıoğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Gömlek Detayları Uygulamaları (Selek, Nisan 2021).....	84
Görsel.131-132: Atıf Arpacıoğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Pantolon Detayı (Selek, Nisan 2021).....	85
Görsel.133-134: Atıf Arpacıoğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Maske Detayı (Selek, Nisan 2021).....	85
Görsel.135: 100 Gr Potasyum Klorat ($KClO_3$) (Selek, Mayıs 2021)	86
Görsel.136: 100 Gr Göztaşı (Bakırsülfat, ($CuSO_4$)) (Selek, Mayıs 2021).....	86
Görsel.137: Potasyum Klorat ($KClO_3$) Ve Göztaşı Bakırsülfat, ($CuSO_4$) Karışımı (Selek, Mayıs 2021).....	87
Görsel.138: 300 Gr Analin (Selek, Mayıs 2021)	87
Görsel.139: Potasyum Klorat ($KClO_3$), Göztaşı Bakırsülfat, ($CuSO_4$) Ve Analin Karışımı (Selek, Mayıs 2021).....	88
Görsel.140-141-142: Atölye Uygulamaları (Selek, Mayıs 2021).....	89
Görsel.143-144: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Kaftanın Yıkaması İşlemi (Selek, Mayıs 2021)	90
Görsel.145-146: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Anvelob Kaftan Uygulaması (Selek, Mayıs 2021)	90
Görsel.147-148: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama(Selek, Haziran 2021) ..	91

Görsel.149-150: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021) .	91
Görsel.151: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama(Selek, Haziran 2021).....	92
Görsel.152-153: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021) .	92
Görsel.154: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021).....	93
Görsel.155-156: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021) .	93
Görsel.157-158: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama Yastık (Selek, Haziran 2021)	94
Görsel.159-160: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama Yastık (Selek, Haziran 2021)	94
Görsel.161: Aşındırma Tekniği Detaylı Yüz Maskesi (Selek, Haziran 2021)	95
Görsel.162: Aşındırma Tekniği İle Yapılmış Uygulama Tablo (Selek, Haziran 2021)	95
Görsel.163-164-165-166: İkumi Nanoka Koleksiyonundan Aşındırma Tekniği	96
Görsel.167-168-169: Öznur Aydın Koleksiyon Örnekleri(Genel ve Detay).....	97

1. BÖLÜM: GİRİŞ

“Yazma veya basma” sanatı en kolay tanımını el ile boyanarak renklendirilmiş desenler veya el ile renklendirilmiş baskılardır. Anadolu’da bu türdeki kumaşlar, genellikle yazma olarak adlandırılır. Pamuklu kumaş üzerinde bir kompozisyon oluşturarak elle motif çizmek, özel bir fırça ile boyamak veya bu iş için oyulmuş tahta kalıplarla basmak yoluyla uygulanan zanaata ‘yazmacılık’ adı verilir. Bu işi yapan ustaya da ‘yazmacı’, üretimin yapıldığı mekâna da ‘yazma atölyesi’ denir. Üreticilerin beraber olduğu büyük mekânlar ise ‘yazmacılar hanı’ olarak adlandırılır.

Tokat’ta 17. ve 18 yy’ da en yüksek seviyeye ulaşan yazmacılık sanatı o dönemlerde varlığını inşa edilen büyük hanlarda sürdürdü. Günümüze ulaşan Develi Han, Gazioğlu İş Hanı ve Voyvoda Hanı gibi büyük hanların varlığı bu sanatın o dönemdeki gelişmişliğine göndermede bulunur. Yazmacılık ve baskıcılık mesleğin gelişmesiyle Tokat Anadolu’nun endüstri merkezlerinden biri haline gelmiştir. Yazmacılık sanatı uzun zaman Tokat’ın tekelinde kalmış ve Türkiye ihtiyacını tek başına karşılamıştır. Kumaşların üzerine renkli resimler basılıp sedir, yastık yüzü ve örtüsü, yorgan göbeği, perde ve çeşit çeşit yazmalar toptan olarak başka şehirlere de satılmıştır. Desen çeşitliliğinde ise Tokat ili ve civarında yapılan yazmalardaki geometrik düzen Selçuklu sanatı geometrisine paralellik gösterir.

Tokat genelinde ‘karakalem’ ve ‘elvan’ olmak üzere iki tip yazmanın basıldığını görmekteyiz. Teknik yönden kalıpla basma gurubuna girer. Desen ve kompozisyon yönünden Tokat yazmaları doğal bir içeriye sahiptir. Doğadaki motifler büyük bir ustalıkla kalıplara, ardından da yazmalara aktarılmıştır. Bu yazmaların karakteristik yönü, desenin kumaş yüzeyini kaplamasıdır. Yüzeyi doldurulan yazmalara içi dolu veya dokuz dallı denir.

Bu bilgiler ışığında ortaya koyulan çalışmada yazmacılık sanatında en çok kullanılan tekniklerin başında gelen aşındırma tekniği ele alınmıştır. “Geleneksel Yazmacılık Sanatında Aşındırma Tekniği” tez çalışmasında kaynakçalarda yer verilen fakat uygulama aşamasında bu bilgilerin yetersizliği göz önüne alınarak alan araştırmasına dayalı bir çalışma yapılmıştır.

Yapılan ilk çalışma 18-12-2019 yılında Tokat'ta geleneksel yazma ustası olan Hüseyin Er ile yapılmıştır. Tokat yazmacılar hanında yapılan çalışma da aşındırma tekniğinin detaylarını öğrenerek uygulama yapılmıştır.

İkinci çalışma 18-07-2020 tarihinde İstanbul yazmacılık geleneğinden gelen Ali Rıza Arda ile yapılarak bire bir her aşaması uygulamalı olarak çalışılarak, ürün hazırlanmıştır. Bu çalışma tez çalışmasının atölye uygulama aşamasında kullanılan en verimli çalışma olmuştur.

Üçüncü çalışma da ise 9-04-2021 tarihinde 75. Yıl Tokat Yazmacılar hanında Atıf Arpacıoğlu ile uygulama yapılarak ürün çalışması yapılmıştır.

Alan araştırmasında edinilen bilgilerin ve uygulama deneyimlerinin neticesinde Atölyede çalışmalar yapılarak bu tekniğin yapım aşamaları ve uygulama sonuçları fotoğraflarla desteklenmiştir.

2. BÖLÜM: İPEK YOLU TİCARETİNDE TOKAT HANLARI VE YAZMACILAR HANI' NIN TARİHSEL SÜRECİ

Yerleşim tarihi Hitit, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini kapsayan Tokat kenti, 5 bin yıllık medeniyet tarihine sahiptir. Komano kenti (bugünkü Gümenek yöresi) ile başlayan kuruluşu, daha sonra, Yeşilırmak ve Behzat Deresi'nin birleştiği yerin yakınında Tozanlı ırmağı üzerinde, verimli tarım alanlarının ortasında devam etmiştir. Karadeniz, İç ve Batı Anadolu'yu birbirine bağlayan Pers Kral Yolu ile diğer kervan yolları üzerinde bulunması, Tokat'ın bölgenin önemli transit bölgelerinden olmasını sağlamıştır. Selçuklu döneminde 6 büyük ve önemli Osmanlı döneminde de 5 büyük ve önemli şehir merkezinden biri olma özelliğini koruyan Tokat, İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle bu öneminin haklılığını ortaya koymuştur. (Türker, 1996, s.1).

Tokat 1500-1800 tarihlerinde Anadolu'da ticaret yapılan önemli iller arasında bulunmaktadır. Tokat'ın ekonomik gelişmesinde ki artış Fâtih Sultan Mehmet döneminde başlar. Fâtih Sultan Mehmet Tokat'ı İran- Bursa yol güzergâhını içeren ipek kervanlarının gümrük vergilerini ödemek üzere merkez yapmıştır. Fakat kervanlar Bursa'da gümrük ödememek için ipek yüklerini başka şehirlere indirmeyi tercih etmiştir. Buna bağlı olarak da gelişen Bursa ipek sanayi ticareti bu yüzden sıkıntılı dönemler yaşamıştır (İnalcık, 2008, s.132).

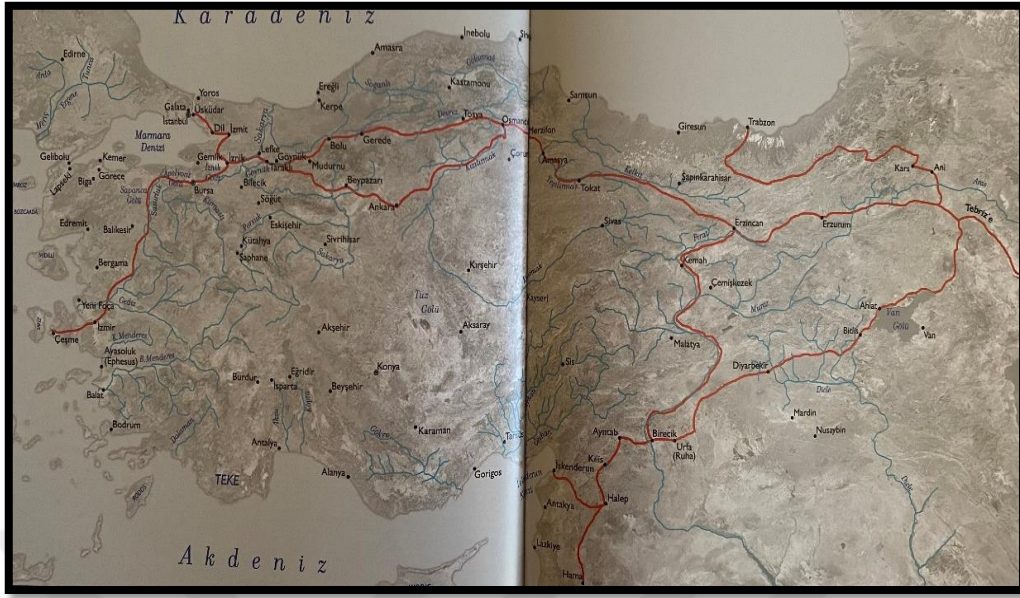
Tokat ipek yolu ticaretinde önemli bir sınır şehri olduğundan kervanların gümrük vergilerini ödemesi ve bu şekilde de kaçakçılık yapılmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Fakat Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan vergilendirmenin gelir kaynaklarını etkilediğini düşünmüştür. Bunun sonucunda da ipek ticaretini olumsuz etkilediğini düşünmüş ve tepki göstermiştir. Oluşan yeni gümrük sistemi Tokat'ın işine yaramıştır. Bunun sonucunda, İranlı ipek tüccarları yüklerini Tokat'ta tüccarlara satmaya başladılar. Bu dönemde Tokat'ta ipek sanayii oldukça gelişmiştir. Önemli bir ipek sanayii merkezi olan Amasya, bu dönemde ihraç malı kaliteli Amasya kemhalarını İran ipeğinden üretmiştir (İnalcık, 2008, s.132).

Karadeniz'de Tokat ve Amasya bölgesini kapsayan yerler, Kırım-Deşt pazarlarına uzun süre tekstil ürünleri ihraç etmiştir. Bu bilgiler 1479 ki Kefe Gümrük Defteri kayıtlarında görülmektedir. Tokat'ın ticaretinin gelişmesinde Anadolu yol güzergâhındaki önemli merkezlerden biri olması bu ticaretin sonucudur İran-Tokat

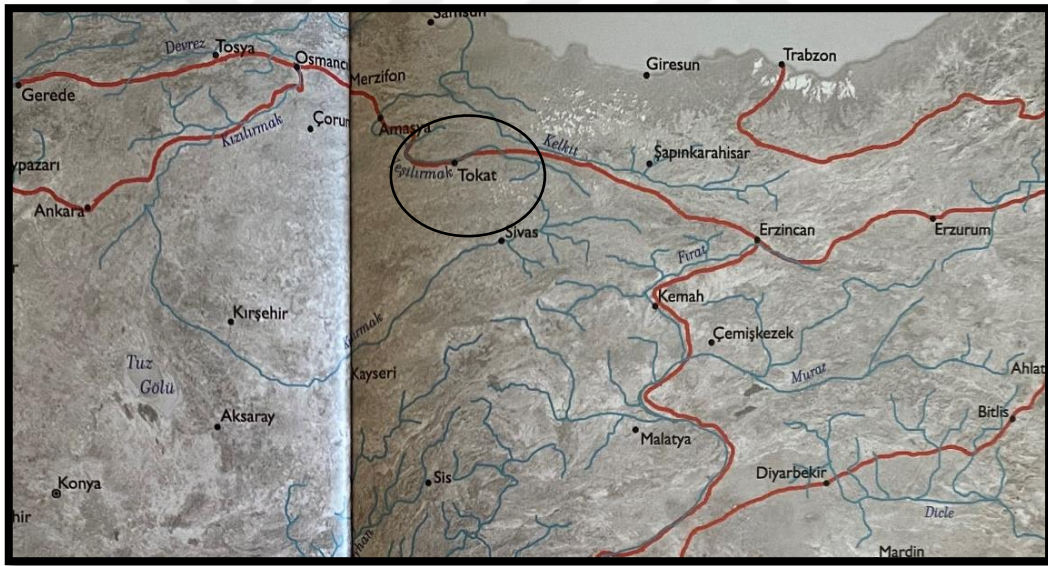
ipek yolu kuzeyde Karadeniz limanına, batıda ise Bursa, İstanbul ve İzmir'e gidiyordu. Suriye ve Bağdat' dan kuzeye doğru ipek yollarının hepsi Tokat'tan geçmekteydi. Tournefort'a göre “Tokat, Küçük-Asya ticaretinin önemli bir merkezi” konumundaydı. (İnalcık, 2008, s.132).

Tokat ili, 1500-1800 tarihleri aralığında Anadolu'nun gözle görülür ticaret merkezlerinden biri olmuştur. 18. yüzyılda ise en önemli seviyeye ulaşmıştır. Bu gelişme sonucunda ilin nüfusu 16. yüzyılın sonuna doğru 13.000, 1807'de 60.000 1/10'nunun gayrimüslim olduğu tahmin edilmektedir. Evliya Çelebi şehri, Bursa ve Halep gibi büyük şehirlerarasında bir “sevâd-i azîm” diye anlatır. Tokat ticarete ki bu gelişmeyi doğu-batı-güney-kuzey kervan yollarının kavşağı olması kadar özellikle bir pamuklu sanayi ve ticaret noktası olmasına borçludur. Bunun yanı sıra tekstil boyacılığı, dericilik ve bakırcılık üretimi de oldukça gelişmiştir (İnalcık, 2008, s.132).

Tokat tekstil sanayii dokumacılık, basmacılık ve boyacılık olmak üzere üç sanatta kendini göstermiştir. En önemli ihracatı, ince pamuklu bogasi (bohasi), kaba pamuklu bezi (kir bas) ve renkli basma ürünlerini içermektedir. Bu ürünlerin imalatı, şehir ve etraf köy ve kasabalarda yapılarak, Tokat'tan ihraç edilmiştir. Kullanılan pamuğun hammaddesi genellikle Batı ve Güney-Anadolu'dan sağlanırdı. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde “beyaz penbeh (pamuklu) bezi, mücella, kalemkâr, basma yorgan yüzü, münakkaş perdelerden” söz etmektedir. Devlet kayıtlarında, ürün çeşidi olarak kırmızı bogasi, çit, dülbent, elvan çit, donluk (elbiselik), elvan kirbas olarak geçmiştir. Diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi, etraf köy ve kasabalarda dokunan kumaşlar Tokat boya atölyelerinde boyanmıştır. 1776 yılında malikane-mukata'a mültezimi sermayedar Atıf Mustafa Hoca, boyacıları büyük bir boyahane toplatarak toplu üretim yapılmasını sağlamıştır. Boya atölyelerinde vergilerinde yaşanan büyük artışlar, pamuklu sanayi ve ihracatında ki artışın bir sonucudur. Anadolu baskı üretimi gelişen Hint basmalarını takip etmiş ve bu sektörde yurt dışına büyük satışlar gerçekleştirmiştir. Kuzeye (Kuzey-Karadeniz ülkeleri, Rumeli, Polanya'ya) ihraç olunan basmaların birçoğu, Tokat ve Amasya'dan satılmıştır. Artan işçi ihtiyacı için . Tokat'a Amasya, Erzincan, Kayseri ve Diyarbakır'dan işçi gelmiştir. . Dokumacı, basmacı ve boyacı 661cizyegüzar Müslüman olmayan halk 18. yüzyılda şehir nüfusunun % 26'sını oluştururdu (İnalcık, 2008, s.132).

Görsel.1: İpek Yolu Güzergahında Tokat (İnalçık, 2008, s.224-225)

Görsel.2: İpek Yolu Güzergâhında Tokat, (İnalçık, 2008, s.224-225)

H. Örçün Barışta Türk El Sanatları Kitabında Yazma sanatı ile ilgili şu bilgilere yer vermiştir.

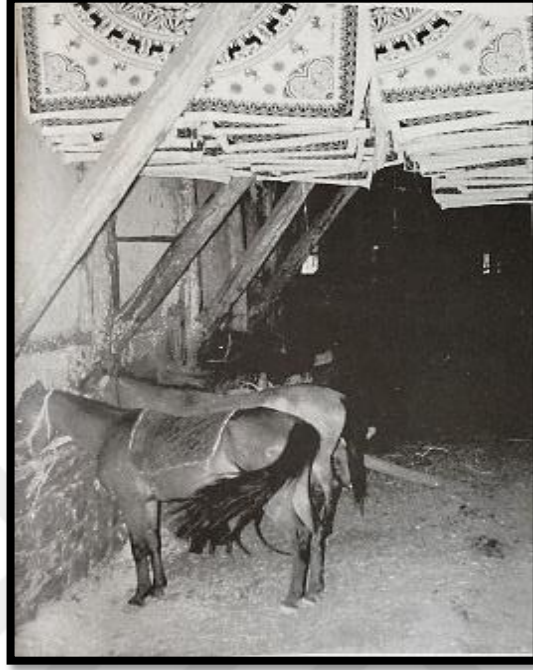
Yazma işlerinin taklitleri olduğundan söz etmekte ve Samatya, Kumkapı ve Yenikapı'da tahta kalıpla basılan örnekleri de bulunduğunu bunların desenlerini çerçeveleyen siyah çizgiler aracılığı ile ayırt edilebileceğini belirtmektedir. Gerçek olanlar kuruduktan sonra üç farklı zamanda denize

batırılır. Taklitleri ise bir defa batırılır. İstanbul'daki bu merkezlerinin yaptığı üretim dışında Kastamonu, Tokat, Diyarbakır gibi Anadolu merkezlerinin ürünleri önemlidir. Yazmacılıkta çeşitli sistemle oyulmuş yuvaları bulunan farklı renkler için kullanılan erkekli dişili kalıplar boyayı fiks etme metotları ilgi çekmektedir. Özellikle çok renkli yazmalarda bir şebeke oluşturan kalıplar başarılı çalışmalardır. Fiks etme metotları arasında deniz suyunda yıkamak ve at sidiğinin yoğun olduğu ahırlara yazmaları asarak boyayı beze yedirme, emdirme yolları gözden kaçmamaktadır. Kimya bilgisine dayanan boya bileşim ve fiks metotları dışında tek renkli (monokrom) parçalarda siyahla boyanan zemin üzerine kireç kaymağı aracılığıyla yapılan beyaz desenler, ustaların boya işlerinde de bilgili ve becerili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu parçalar arasında boyayı koyulaştırmakta, boyanmış zemini kapatmakta ve ağartmakta, boyayı fiks etmekte kullanılan baca isi, kitre ile erik ağacından elde edilen katılaşmış ballar, ustalarca gizlenen yöresel, değerli kimyasal bilgiler içermektedir. Öte yandan gürgen, ıhlamur, çam, söğüt, armut vb. gibi güç aşınan ağaçlardan yapılan, ancak ıhlamurun dışında oyması güç olan ağaçlardan yapılan kalıplar, kurutma ızgara ve kafesleri ustaların ağaç işlerinde de başarılı olduğuna işaret etmektedir. Geç Dönem' den kalan Askeri Müze'de bulunan 25.953 envanter numaralı örnek gibi II. Meşrutiyete ait hatıra panosu aynı Müze'deki 27074 envanter numaralı, Dolmabahçe Sarayı Müzesi'ndeki 12/2704 envanter numaralı, Evlad-ı Şuheda ve Ma'lûlin-i Guzzat-1 Asakir-i Şahane L'ane Sergisi için hazırlanmış olan ve alt köşesinde F. Zonaro 98 okunan suluboya tasarımı anımsatan hatıra mendili ve 27075 envanter numaralı hatıra mendili yanı sıra Oğuz Aydemire ait bu tür mendillerden oluşan bir koleksiyondaki parçalar 1180 ilgi çeken baskı yöntemi uygulanmış örnekleri oluşturmaktadır. Günümüze ulaşan örnekler arasında bir grup 20. yüzyılda litografi yönteminin de uygulanmış olduğunu göstermektedir. (Barışta, 2015, s.519)

2.1. Tokat'ta Bulunan Hanların Özellikleri

İpek Yolu ticareti üzerinde bulunan Tokat'ta birçok şehir içi ve şehir dışı hanlar yapılmıştır. Gelen tüccarların konaklayacağı hanların yanı sıra hayvanlarını bağlamak için de hanlar inşa edilmiştir. 50-60 yıl öncesine kadar Tokat'ta yoğun iş temposu ile çalışan 10'a yakın han bulunmaktaydı. Bu hanların bir kısmında yazma baskı çalışmaları, bir kısmında ise boyama veya amonyaklama işlemi için ahırlama

yapılırdı. Aynı zamanda bu hanların bir kısmı o dönemlerde yazmaların ahırlama işlemi içinde kullanılmıştır (Demirci, 2015, s.40)

Görsel.3: Tokat' Ta 1980'ler Yapılan Ahırlama İşlemi İçin Tağlara Asılı Yazmalar
(Boşdurmaz, Nuran, 2021, s.103)

1617 yılında Valide sultan haslığı olarak kabul edilen ve Voyvodalık olan Tokat, bu yıllardan itibaren ticarete büyük bir artış ortaya koymuştur. Bakırcılık, yazmacılık, dericilik, dokumacılık, ipek böcekçiliği bakımlarından Anadolu'nun sanat ve ticaret merkezi konumuna gelmiştir.(Demirci, 2016, s.17).

Voyvodaların idareci vasfıyla yönettiği yerlerdeki görevi, esnaf ve reaya ticaretinin nizam içinde yürütmesine olanak tanınması, halk ve yerel esnafının ve pazarlarda yaşanan olumsuzlukların önlenmesi, toplumun ahlak ve nizamın sağlanması olmuştur. Ayrıca yol, kaldırım, köprü, pazaryerlerinin yapılması, vatandaşın su ihtiyacının sağlanması, hanlara ürün temin edilmesi ticaret erbabının güvenliğinin sağlanması belediyenin görevleri arasındadır. Bunların yanı sıra onarım gerektiren ibadethaneler, han ve hamamların elden geçirilerek yeniden hizmete sunulması, kullanılabilir içme suyunun sağlanması, yerleşim birimleri dahilinde de yol, köprü ve kaldırımların inşa edilmesi gibi belediye işlerinin Voyvodaların görevleri arasında olduğu bilinmektedir.

(<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/38/326.pdf>, Erişim Tarihi ve saati 25.05.2021, saat 16.58).

Tokat Anadolu'da sanayide makineleşme başlamadan önce özellikle elde yapılan sanatlarda önemli bir merkez olmuştur. Osmanlı döneminde de ticaret transit mallarının yanında yerel üretimlerin sergilendiği pazar konumunu koruyarak devam ettirmiştir. Bu sergileme ve pazarlama yerleri günümüze kadar ulaşabilen görkemli hanlar, çarşı ve pazarlarla sağlanıyordu. Evliya Çelebi Seyahatnamesin de de bu ticari faaliyetlerden bahsederek 13 büyük handan bahsetse de Tokat şehir içi ve şehir dışında birçok han dönem dönem farklı faaliyet alanlarında kullanılmak üzere inşa edilmiştir. Kaynaklarda ulaşılabilen hanları şu şekilde sıralayabiliriz.

Tablo.1: Tokat Şehir İçi ve Şehir Dışı Hanları (Demirci, 2016, s.17)

Deveci Han, şehir içi hanı
Gazioğlu Hanı (Yazmacılar Hanı) şehir içi hanı
Taşha (Voyvoda Hanı) şehir içi hanı
Fazıl Ağa Hanı
Vartanoğlu Hanı
Kapan Hanı
Kebeciler Hanı
Ballıade Hanı
Demürcü-zade hanı
Horozoğlu Hanı,şehir içi hanı
Ebubekir Ağa-zade Hanı
Esseyid Abdurrahman Ağa Hanı
Hacı Hasan Hanı
Hüdayi Efendi Hanı
Ihtisab Hanı
Kadı Efendi Hanı
Maldar Hanı
Paşa Hanı
Sünnetçi_zade Hanı
Voyvoda Ağa Hanı,
Yağcı-zade Hanı
Bezirgan Hanı
Hatuniye İmaretı Hanı
Kıbleii-oğlu Hanı
Yılanoğlu Hanı
Küflüoğlu hanı
Bayacıoğlu Hanı
Polis Şahin Hanı
Kara Hüseyin Hanı
Örükçüler Hanı
Arastalı Bedesten

Yazma imalatı yapılan hanlarda yıkama havuzları, boya kazanları ve çok sayıda “tağ” denilen ince ağaçtan yapılmış, yazma kurutma cerekleri bulunmaktadır.. Yine yazmaların amonyaklama işleri yapılan hanların ahırlarında da bu tağlar bulunur. Bazı hanlarda da yalnız boyama işlerinin yapıldığı bilinmektedir. Yazma basılan hanlar basmacı hanları diye de bilinir.

Meydan Camii güney yönündeki Şeftali Sokak girişinden Çekenli Camii'ne kadar olan bölgede bulunuyorlarmış. Şimdi Yeşilırmak İlkokulu karşısında bulunan bölgede birçok yazmacı hanı olduğu bilinir.

Yine Gaziöglü Hanı'na komşu Münir Bey Sokak'ta Boyacıöglü Hanı yer almaktaydı. Halen bu bölgedeki sokak Boyacı Sokak diye bilinir (Demirci, 2016, s.44).

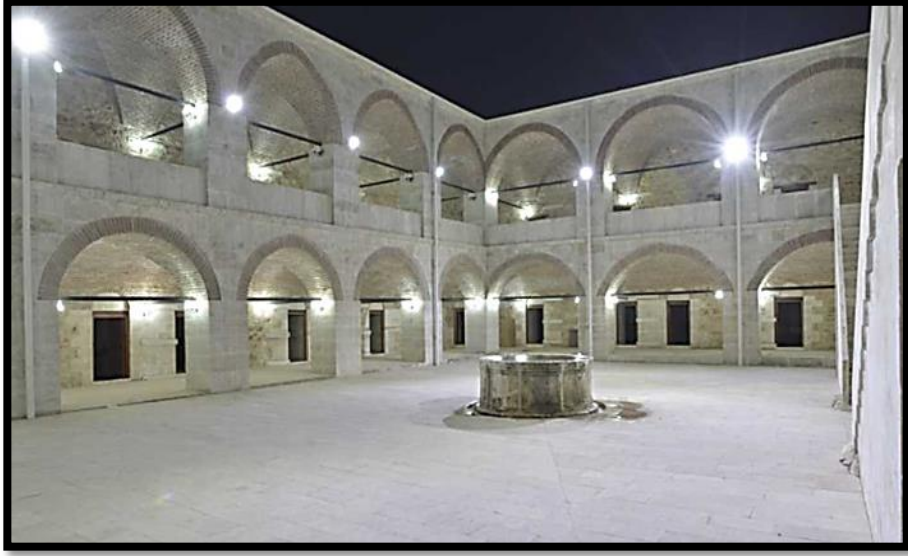

Görsel.4: Boyacıöglü Hanı, 1900'lerin Başı Boyahanelerden Bir Görüntü (Boşdurmaz, Nuran, İpek Yolunda Bir Şehir Tokat, 2021, s.102)

2.2. Tokat Deveciler Hanı

Tarihi İpek Yolu güzergâhında olan Tokat Deveciler Hanı, o dönemde yalnızca konaklama imkânı sunan eski şehir hanlarından biridir.

Diğer adıyla Fatih Mehmet Paşa Hanı adıyla kayıtlara geçen Deveciler Hanı, Takyeciler Camii'nin güneyinde, Yağıbasan Medresesi'nin batısında bulunur.

Görsel.5: Deveciler Hanı

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/deveciler-hani> Erişim tarihi, 07.05.2021)

Görsel.6: Deveciler Hanı

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/deveciler-hani>, Erişim tarihi: 07.05.2021)

Yazılı kitabesi yoktur. Deveciler hanının planında ve ana kapısının yanlarındaki nişlerin üst mukarnaslarının tarihi süreçleri yapılan mimari ve süsleme işleri göz önüne alındığında Çelebi Mehmet (1413-1421) veya oğlu II. Murat (1421-1451) döneminde inşa edildiği düşünülmektedir. Bunun nedeni ise o dönemlerde

bölgede yoğun bir imar faaliyetin olduğu bilinmektedir. O dönemden günümüze birçok eser ulaşmıştır. Han, Fatih Sultan Mehmet Vakfı'na kayıtlıdır.

Han iki katlı olarak inşa edilmiş, ana giriş kısmı cephesinin ortasında bulunmaktadır. Ana kapının önünde tavanı kubbe ile kaplı bir alan vardır. Bu alanın yanlarında üzerinde mukarnas süslemeler bulunan nişler yer alır. Kapının iki tarafında yola cepheli doğu yönünde 10, batı yönünde ise 5 olmak üzere 15 ticarethane vardır. Avluya üstü tonozla kaplı bölümden geçilmektedir. Alt katta 27 oda, bir tuvalet, üst katta ise 28 oda bir tuvalet olmak üzere 55 oda bulunmaktadır. Her odada eşya koymak için bir dolap nişi ve ocak vardır.

Hanın doğu yönünde yer alan avlunun doğusunda yer alan kapıda iki büyük tonozla kaplı develik bölümü bulunur. Develik bölümünün dış kapısı restorasyon sırasında kullanıma kapatılmıştır. Restorasyon yapılan bölüm günümüzde konser ve konferans salonu olarak faaliyet göstermektedir. Gaziosmanpaşa Üniversitesine bağlı olarak konservatuar eğitimleri de Deveciler Hanında yapılmaktadır. Han aynı zamanda ziyarette de açıktır.

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/deveciler-hani>, Erişim tarihi: 07.05.2021).

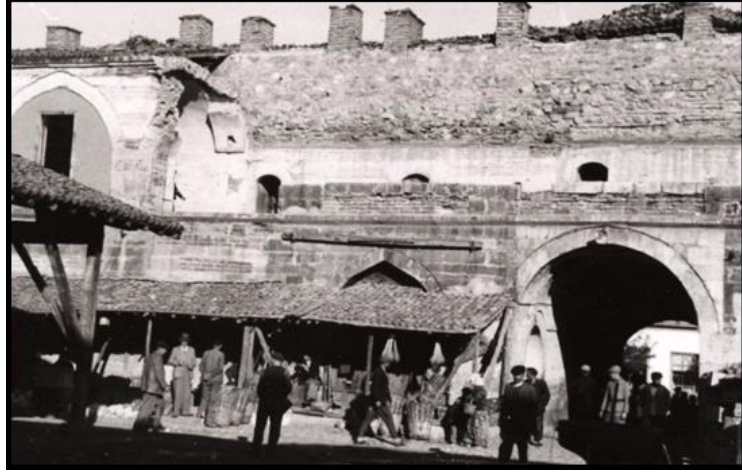
2.3. Taş Han (Voyvoda Hanı)

Tarihi Taşhan diğer adıyla Voyvoda Han, Tokat tarihî kent alanı içinde bulunan, 17.yüzyılda yapılmış eşsiz bir Osmanlı eseri yapıtıdır.

Anadolu'nun sayılı büyük şehir hanları arasındadır. Kuzey-güney konumunda, kesme taş ve tuğladan dikdörtgen mimari plana sahip, açık avlulu, iki katlı bir eserdir. Şu anda kullanılan 112 odalı hanın avlusu çay bahçesi, odaları el sanatları mağazaları ve imalathane faaliyet göstermektedir.

Tokat 1600'li yılların ortalarından itibaren voyvodalıkla yönetilmiştir. Voyvodalar tarafından yapılan eserlerden biri olması nedeniyle aynı zamanda Taş Han "*Voyvoda Han*" olarak da bilinir.

Hanın orta alanının üzerinde çeşitli figür ve desenlerle bezemeleli bir çeşme bulunur. Çeşmenin 19. Yy. veya daha geç dönemde yapılmış olduğu düşünülmektedir.

Görsel.7: Taşhan (Voyvoda Hanı) <https://kulturenvanteri.com/yer/tas-han-tokat/#16/40.317694/36.551642> Erişim tarihi:07.05.2021

Görsel.8: Taşhan (Voyvoda Hanı) <https://kulturenvanteri.com/yer/tas-han-tokat/#16/40.317694/36.551642> Erişim tarihi: 07.05.2021

1939 ‘da yaşanan depremten sonra doğu yönündeki revak tonozların ve avlu sundurmanın bir kısmı yıkılmıştır. Han, 1997- 2007 yılları aralığında kapalı kalarak şehir hayatından uzak bir dönem geçirmiştir. 1998 yılında otel yapılmak üzere ihale edilse de ihale Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün müdahalesi ile iptal edilmiş ve 2007’de uygulanan yenileme çalışması ile eski tarihi haline getirilerek yeni bir amaçla kullanılmaya başlamıştır.

2.4. Tokat Yazmacılar Hanı'nın (Gazioğlu Yazmacılar Hanı) Tarih İçindeki Mimari Konumu ve Özellikleri

Yazmacılar Hanı Kâbe-i Mescit Mahallesi, Boyahane Sokağı'nda bulunmaktadır. Kabe-i Mescid camisi ile de karşılıklı bulunmaktadır. Cami, Kâbe ile aynı ölçülerde bulunmasından dolayı bu ismi almıştır. Yazmacılar Han'ının tam olarak ne zaman yapıldığının gösteren bir kitabesi bulunmamaktadır. Fakat şehir içi hanlarının imalata yönelik hanlar grubundan olan yapı yakın tarihe kadar yazma üretimi yapıldığından, iç mekânları yazma üretimine uygun şekilde inşa edilmiştir. Doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı, açık avlulu ve iki katlı bir plandadır. Yola bakan kuzey cephenin içinde yer alan kapının sağında ve solunda yer alan ticarethaneler, yuvarlak kemerli kapılarla dışarı doğru açılır. Birinci katta güneyde yer alan dikdörtgen çerçeveli bir kapı ve üç pencereyle avluya açılan beş oda dışında oda yer almamaktadır. Avlunun doğusunda ve kuzeyinde yer alan merdivenlerle çıkılan ikinci kattaki avluda üç cepheden revaklar bulunmaktadır. İkinci katta kuzey ve güneyde sekizer, batıda dört ve doğuda bir oda, revaklara açılır. İkinci katta ise odalarının içine taş malzemeden boya havuzları yerleştirilmiştir. Güney ve kuzey cephelerde üst kısımda bir sıra pencereler yer almaktadır. Bütün alanların üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Moloz taş, tuğla, ahşap ve kerpiç kullanılarak inşa edilen hanın kuzey cephedeki yola açılan ticarethanelerin kemer ve sövelerinde kesme taş bulunmaktadır.

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/kulturenvanteri/yazmacilar-baskicilar-hani>, Erişim Tarihi: 07.05.2021)

Evliya Çelebi Seyehatnamesi'nde "Pervane Hamamı batısında Müftü Hanı" diye ifade edilen hanın Yazmacılar Hanı olduğu tahmin edilebilir. Gündoğdu vd., 2006 Yazmacılar (Gazi Emir) Hanı (<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf>).

Gazioğlu Yazmacılar Hanı Selçuklu dönemi mimarisi olsa da daha sonra Osmanlı döneminde de yeni bölümler eklenmiştir. 1880 yılında da restorasyon kitabesi olarak da kapının girişinde Rumca ve Osmanlıca "Merkukoğlu" yazan bir restorasyon kitabesi bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihinde son 50 yıldır yazmacılık faaliyeti gösteren han olarak kullanılmıştır.

Görsel.9: Gaziöglu Yazmacılar Hanı (Demirci, 2016, s.47)

Görsel.10: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, (Demirci, 2016, s.295)

2010 yılına kadar özel mülkiyete ait olan Yazmacılar Hanı, bu tarihten itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satın alınmış ve eski canlılığına kavuşturulmak için restore edilmiştir. Günümüz modern gezgini olan Mustafa Canbaz Yazdığı blok yazısında hanla ilgili şu bilgilere yer verir;

Fotoğrafın çekildiği tarihte dış duvarında Vakıflar tarafından konulan tabela görüldü ancak henüz bir çalışma yoktu (11/08/2011).

Yukarıdaki bilgiler, fotoğrafın siteye yüklendiği gün paylaşılmıştı. Hanla ilgili edinilen bilgi ve gözlem de bunlardan ibaretti. Bugün (02/ 07/ 2013), hana adını veren Şükrü Gazioğlu'nun torunlarından bir e-posta yollandı. Aydınlatıcı olması hasebiyle aynen aktarıyorum: “Gazioğlu adı, bu hanın yaklaşık 1940'ta dedemizin babası Şükrü Gazioğlu tarafından hanın satın alınmasından sonra konmuştur ve han satın alındığı tarihte yazmacı hanı olarak alınmış olup sonraki yıllarda da Gazioğlu ailesi tarafından hep yazmacı hanı olarak kullanılmıştır. Yani adı 'Gazioğlu Hanı' olmuş fakat halk orayı daima 'yazmacı hanı' olarak bilmiştir. Şükrü dedenin ölümünden sonra mirasçı olarak iki oğlu Necati (dedemiz) ve Necmi Gazioğlu tarafından paylaşılmış ve onların da ölümünden sonra kızları Necmiye (annemiz), Süheyla, Nebahat, Semahat ve Selma'ya kalmış ve Gazioğlu ismi devam etmiştir. Tarihi yapı 2010'da hissedarlar tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü eliyle devlete satış yoluyla devredilmiş ve Gazioğlu isminin kalması da talep edilmiştir. “Mimar Asuman Yarkın Yeşilirmak ve Doç. Dr. Engin Yarkın Bürümce” olarak aktarmıştır. (https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966, Erişim Tarihi: 07.05.2021)

Görsel.11: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, Mustafa Canbaz,
(https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966, Erişim Tarihi:07.05.2021)

Görsel.12: Gazioğlu Yazmacılar Hanı Mustafa Canbaz
(https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966, Erişim Tarihi:07.05.2021)

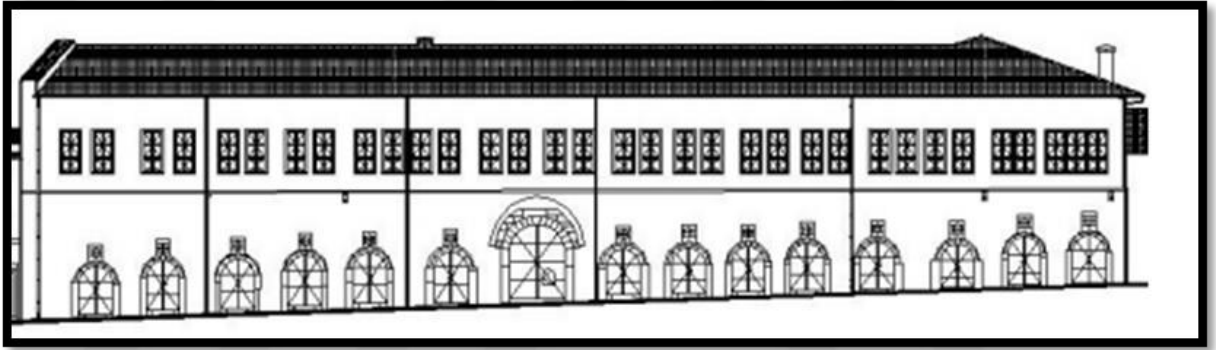

Görsel.13: Gazioğlu Yazmacılar Hanının Sokaktan Görüntüsü
(https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966, Erişim Tarihi: 07.05.2021)

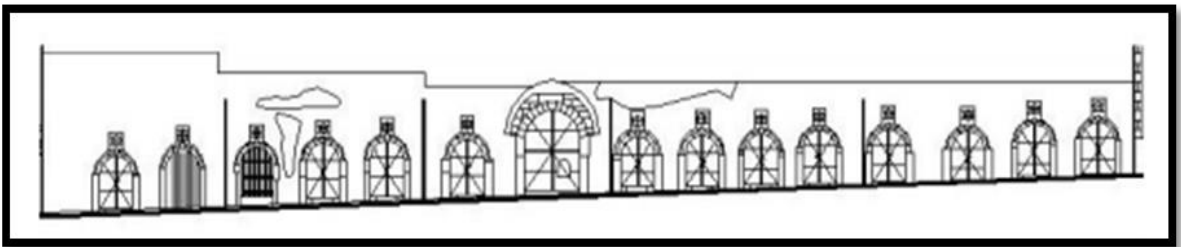
2.5. Tarihi Yazmacılar Hanının Günümüzdeki Durumu

Yazmacılar Hanının Tokat Vakıflar Genel Müdürlüğüne devrinden sonra aynı sokakta bulunan diğer yapılarla beraber Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm

Müdürlüğü tarafından yapılmasının nedeni Tokat İli Merkez İlçesi Cami-i Kebir ve Kâbe-i Mescid Mahalleleri sınırları içinde bulunan Gop 22 ve Halit sokak boyunca bulunan kent kimliği bakımından manevi değeri olduğu düşünülen sivil mimarlık ve ticaret özelliğinin tekrar işlevsel özelliğini kazandırması amaçlanmıştır. Sokağa canlılık kazandıracak açık ve yarı açık alan tasarımları ile bu alanın kullanıla bilir bir sokak olarak dönüştürülerek bir aktif merkez haline dönüştürülebilmesi planlanmıştır. Bunun uygulanan projelerin hazırlanması kapsamında sokakta bulunan tarihi yapıların röleve çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların kapsamında da yazmacılar hanı önemli bir yer tutmaktadır.

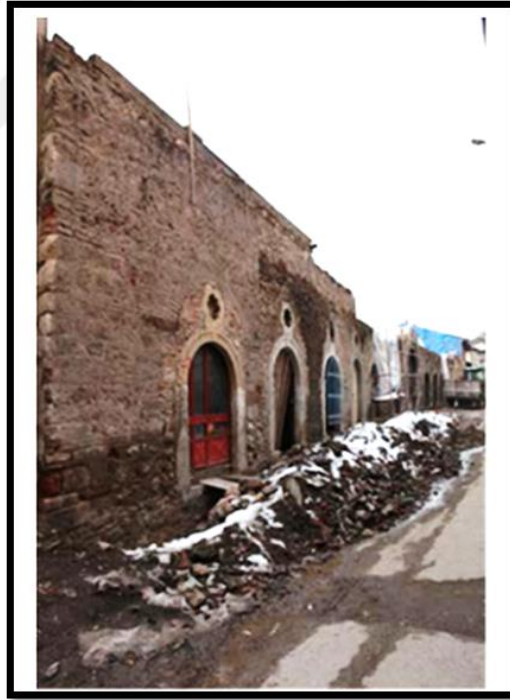
Görsel.14: Yazmacılar Hanının Röleve Çalışmalarından Örnekler
(<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf>, Erişim Tarihi: 16.12.2020).

Görsel.15: Yazmacılar Hanının Röleve Çalışmalarından Örnekler
(<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf>, Erişim Tarihi: 16.12.2020)

Görsel.16: Gazioğlu Yazmacılar Hanı (<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf>, Erişim Tarihi: 16.12.2020)

Görsel.17: Gazioğlu Yazmacılar Hanı, (<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf> Erişim Tarihi: 07.05.2021 saat 20.30)

Cumhuriyet döneminde özelleştirilen han 2010 yılında tekrar kamulaştırılarak Vakıflar Genel Müdürlüğünce restore edilerek yap-işlet-devret modeliyle bugün Özkan Gündüzlü' ye kiralanmıştır.

Özkan Gündüzlü ve eşi Elmas Hanım ile 9 Nisan 2021 tarihinde yapılan görüşmede eski Yazmacılar Hanı'nın bugün 9 standart oda, 4 deluxe, 6 ultra deluxe ve ayrıca 2 vip Sultan odası olarak toplamda 20 oda ve 19 çift kişilik 25 tek kişilik yatak kapasiteli Tarihi Yazmacılar Hanı Butik Otel adıyla hizmet verdiklerini ve tarihi dokuya sahip çıkıldığı için çok mutlu oldukları ifade edildi. Bu saha çalışması sırasında Tokat'da bulunan süreçlerde adı geçen handa konaklamak bu tarihi dokuyu hissetmemize neden oldu.

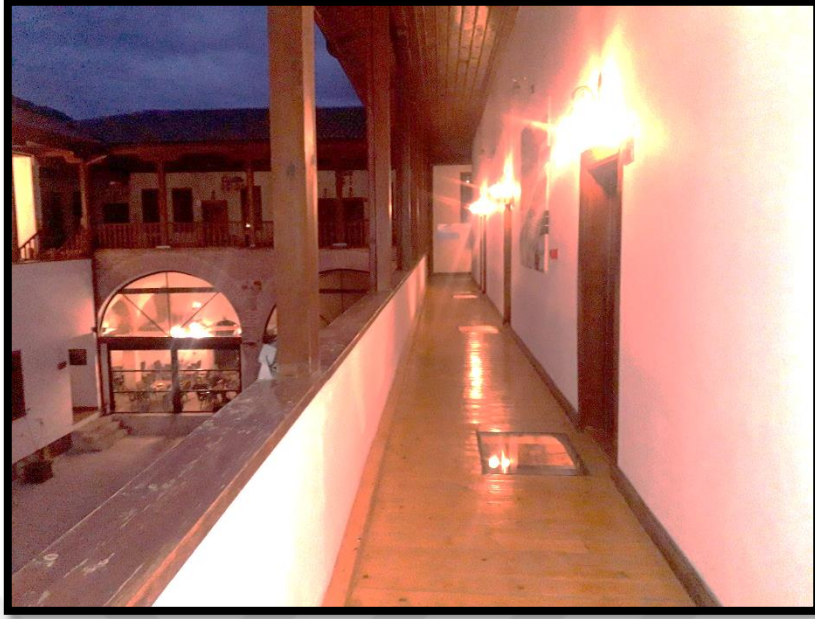
Görsel.18: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)

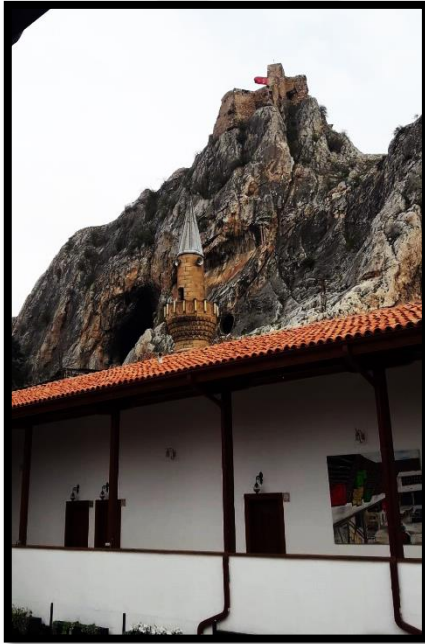
Görsel.19: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.20: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.21: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.22-23: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2019)

Görsel.24: Tokat Yazmacılar Hanı Otel, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.25: Otel Odasından Bir Görünüm (<https://www.otelfiyat.com/otel/yazmacilar-hani-butik-otel>), Erişim Tarihi: 07.05.2021

Görsel.26: Yazmacılar Hanı Butik Otel, Restoran, (Selek Nisan 2021)

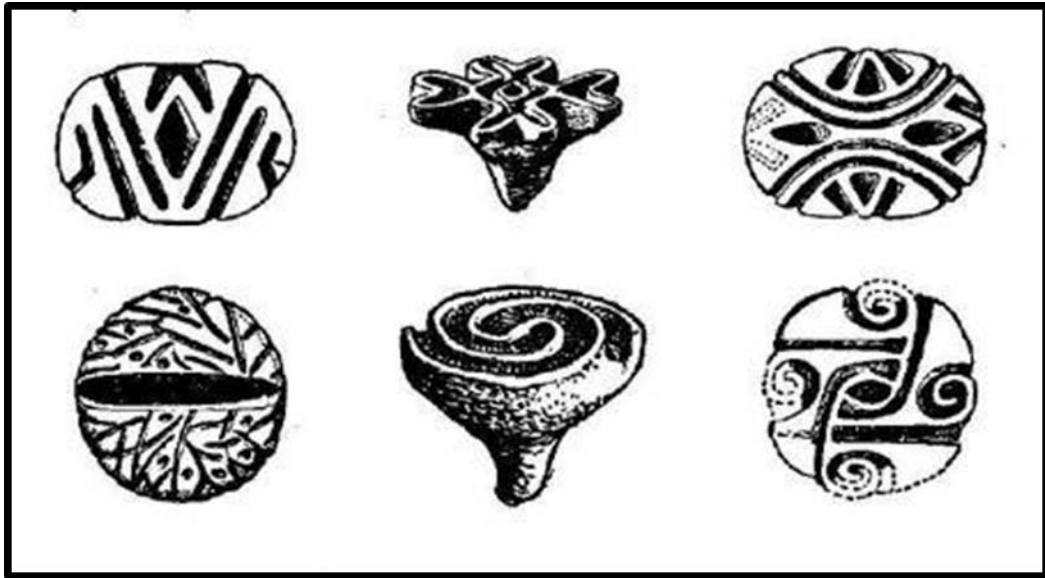
Görsel.27-28: Orijinal Taş Kemerli Duvar ve Geleneksel Tokat Yemekleri, (Selek, Nisan 2021)

3. BÖLÜM: YAZMACILIĞIN TANIMI TOKAT'TA Kİ YAZMACILIĞIN YERİ VE ÖNEMİ

3.1. Yazmacılığın Tanımı

Kumaş üzerine boya, fırça veya tahta kalıplarla resmedilerek veya basılarak desenlendirilmiş kumaşlara yazma denir (Akbi1 1970, s.29, 1970; Kaya, a.,1974 s.9). Yazmacılık çok eski tarihlerden beri süregelen olup insanoğlunun barınma gibi önemli ihtiyacının ardından gelen süslenme ihtiyacı ile başlamış el sanatlarından biridir (Megeb,El Sanatları Teknolojisi, 2011, s.1).

Ağaç kalıp kullanılarak baskı yapma tekniğı Anadolu'da ilk Hititler tarafından kullanılmış olup Hitit Kültür Sanatını oluşturmuştur. 1964 tarihinde başlayan arkeolojik kazılarda mühür biçiminde kalıplar Hititlerin M.Ö. 7000 yıllarında kalıp baskı yapmayı biliyor olduklarını kanıtlamaktadır. Yapılan kazılar sonucunda Anadolu'da yaşamış ilk uygarlık olan Hititler' e ait pişmiş kilden yapılmış birçok mühür ve damga görölmektedir. (Görsel 29). Kalıplarla kumaş üzerine baskı yapıldığı tahmin edilmekle birlikte, cilt üzerine de dövme yapılmış olabileceğı düşünölmektedir. Bulunan mühürlerde boya kalıntısının olmayışı bitkisel boyalar kullanarak baskı yapıldığı kanıtlanmıştır (Kaya, s.11,1974).

Görsel.29: Hitit Sanatına Ait Mühür Örnekleri (Kaya, 1988, s.11)

M.Ö. 1000 ila M.S.100 tarihleri arasında Orta Asya'da yaşayan Türk kavimleri hayvan figürleri kullanarak desenleme yapmış olup bu figürler av ve avcılık

kültürünün yansıması olarak görülmüştür. Orta Asya’da Türklerin yazmacılık bilgileri milattan önceki dönemlere dayandığı düşünülmektedir. (Gökaydın, s.190 1990).

Orta Asya’dan günümüze kadar devam eden bu hayvan üslûbunun halk sanatının bir kolu olan yazmacılık sanatında görüldüğü gibi ayrıca halk edebiyatına da konu olduğu bilinmektedir. Özellikle geyik halk ozanlarına ilham kaynağı olmuş başlıca hayvan figürüdür.

M.S 395 de Oğuz Türkleri Anadolu’yu Türk el sanatının ve kültürünün odak noktası haline getirmişlerdir. Türklerin Anadolu’da birçok sanatsal faaliyetinin ve yazmacılık sanatının yapıldığı bilinse de yabancı toplulukların da (Ermeni, Süryani gibi) Anadolu’da yazmacılık sanatıyla uğraştıkları görülmüştür (Gökaydın, s.190 1990).

Avarlar Avrupa’ya göç ettiklerinde yazma sanatını da beraberlerinde götürmüşlerdir. Türk yazmacılık sanatının uygulandığını gösteren en güzel örnekler Osmanlı İmparatorluğu döneminin XVI.- XIX. yüzyıllarına ait örnekleridir. En eski bilgiler, III. Murat zamanında (1574-1595) İbrahim Paşa Sarayı’nda, Şehzade IV. Mehmed’ in sünnet düğünündeki geçitte “Basmacı esnafı” adını taşıyan minyatürde görülmektedir (Demirci, 2016, s.42), (Görsel. 30).

Osmanlı döneminde yazmacılığın yalnızca Tokat ilinde yapılmasına izin verilmiş olup yazmacılıktan elde edilen gelir olan ‘has’ ise Valide Sultanlara ayrılmıştır. Has gelirin artması ya da yazmacılığın daha geniş alanlara yayılması yeni atölyelerin kurulmasına sebep olmuştur (İncesoyluer, 1987, s.23). Kumaşların üzerine renkli resimler basılıp sedir, yastık yüzü ve örtüsü, yorgan göbeği, perde ve çeşit çeşit yazmalar toptan olarak başka şehirlere de satılmıştır.

80’li yılların başına kadar Tokat’ta inşa edilen beş büyük handa; 1. Horozlu Hanı, 2.Hacı Musaoğlu Hanı, 3.Askerler Hanı, 4.Beypazarı Hanı, 5. Gazioğlu Hanı’nda yapılan yazmacılık bugün sadece 1990 yılında yapılan 75. Yıl Yazmacılar Hanında devam etmektedir. Tokat’ta yaşayan Ermeni Abdalyan kardeşler ve Şişmanyen kardeşler gibi büyük ticaret haneler, yazma üretiminin ham maddesi olarak toptan tülbent ithalini İngiltere Manchester’dan yapıyordu. Hacı Garabet Asdvadzaduryan yazma üretiminin en önemli ticaret hanesiydi. Şer’iyye Sicillerine

göre ise 1828 yılında Tokat şehrinde 39 basmacı, 8 elvan boyacı bulunmaktaydı. (Atılğan, 2008, s.27).

Görsel.30: Esnaf Locaları Basmacı Esnafı Geçidi Minyatürü. Levni-Sürname-i Vehbi (Demirci, 2016, s.42).

El yazması ‘Sürname’ de resmedilen basmacıların, kalıplarla desensiz kumaşlar üzerine renkli ve farklı şekillerde baskı yaptıkları anlatılmaktadır. Saray için kullanılan kumaşlara boya ile yapılan baskıların üzerine altın veya gümüş renkli desenler basılmıştır. Günümüzde Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan, III. Murat’a ait mavi canfes kaftanın ipek astarı üzerine ay motifler, yüzüne de büyük altın benekler basılmıştır.

Yazmacılık sanatında gayri Müslüm Türklerin çalışmalarına da rastlanmaktadır. Özellikle altın bileziklerinin her zaman yanlarında olması gerektiği inancını benimseyen Ermenilerin yazmacılık sanatına katkıları gözle görülür şekilde ortadadır. Evliya Çelebi XVII. yüzyılın ortalarında yazmış olduğu Seyahatname’inde İstanbul yazmacıları hakkında eski deyimle ‘Esnaflı nakkaşanı yağlıkcıyan ‘tabirini kullanarak yazısına şöyle devam etmiştir.” Bunlar yumayun bezler üzerine siyah kalemkâr ederler, 20 dükkân, 20 nefer olarak çalışırlardı”. Seyahatname’den elde edilen bu bilgidен o dönemde İstanbul’da da 20 dükkânda 20 usta ile yazmacılık sanatının yapıldığını görmekteyiz. (Kaya, 1990, s.54-56).

Ülkemiz, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve siyasal, ekonomik, kültürel ve sanatsal anlamda tarihsel birikime sahip olmuştur. Geçmişten günümüze kadar uzanan sanat dallarından biri olan yazmacılık sanatı, ülkemizde birçok ilde kendine özgü çeşitlenmiş ve o yörenin adıyla anılmıştır. Bu sanatın yapıldığı en önemli merkezlerin başında Tokat, İstanbul, Kastamonu, Ankara, Elazığ, Bartın, Gaziantep, Malatya ve Hatay’dır. Her bölgenin desen özelliği de buna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

3.2. Tokat Yazma Ustaları

Tokat Yazmacılar Han’ında zaman içerisinde birçok usta çalışmış ve bu sanatta iz bırakmıştır (Tablo.2). Bugün hayatta olmayan ustaların yanında yetişen ve aile geleneği olarak bu mesleğe devam eden ikinci, üçüncü kuşak ustalar 75.Yıl Yazmacılar Han’ında aktif olarak çalışmaya devam etmektedir. Fakat günümüzde kaybolmaya yüz tutan yazmacılık sanatını canlandırma uğraşlarının sonucunda Tokat Cezaevi’nde 1990 yılında, başında Kadir Özdemir’in bulunduğu bir atölye kurularak yazmacılık sanatın gelişmesine destek vermeye çalışılmaktadır.

1990 yılında dönemin Tokat Valisi Recep Yazıcıoğlu’nun hizmete açtığı 75. Yıl Yazmacılar Han’ın da 21 esnaf hâlen Yazma Sanatı ile uğraşmaktadır. Eski Yazmacılar hanıyla aynı planda yapılan yeni yazmacılar hanının da geleneksel kalıp baskıcılığını yanı sıra ipek baskı /serigrafi baskı ile de baskı yapılmaktadır. Başörtüsünün yanı sıra masa örtüleri ve turizm odaklı baskılı kumaşlar üretilmektedir. Han yakın zamanda 19 Ocak 2020 tarihinde bir yangın geçirerek ciddi hasar almıştır. Yangının sonucunda maddi hasar tespiti yapılmış Cumhuriyet

Başkanlığı tarafından onarımı sağlanarak tekrar faaliyete geçmesi sağlanmıştır. Fakat 100 yıllık kalıplar bu yangında korunamayıp yanmıştır.

Tablo.2: Eski ve Yeni Yazma Ustaları. Demirci, 2016, s.228

Abdullah Erkan	Abidin Kürklü	Ahmet Arpacioğlu	Atuf Arpacioğlu
Ahmet Kemer	Ahmet Turan Yaşın	Abdulkadir Sadi	Ali Gençoğlu
Ahmet Koval	Ali Yaşın	Ali Yeşilyayla	Ali Kemer
Abbas Sığırcı	Abdurrahman Şahinbaş	Ali Gençoğlu	Ali Genç
Ahmet Fındıkçıoğlu	Ahmet Çevik	Ali Sertoğlu	Ahmet Şahinbaş
Abdullah Türk	Aram Kazancı	Ali Donbaş	Ata Yılmaz
Ahmet Çilli	Abdullah Erkan	Ahmet Yaşın	Bahaaatin Kesici
Burhan Yılmaz	Bedri Ünlü	Basri Karalı	Bilal Yılmaz
Cemil Sulugöl	Celal Uslu	Celil Aşıroğlu	Cahit Aykan
Celil Asaroğlu	Durmuş sadi	Ercan Günbatılı	Ercan Bereket
Erdoğan Önder	Erol Bereket	Emre Er	Fahri Arpacioğlu
Faruk Gıcık	Fehmi Fındık	Fahri Özgen	Fehmi Özgen
Filiz Er	Fikri Fındıkçıoğlu	Hasan Tunç	Hüseyin Çelik
Hasan Sadi	Hamza Tunç	Hacı İbrahim Bereket	Halil Bayırcıoğlu
Hacı Arpacioğlu	Hüseyin Er	Hüseyin Tunçbaşı	Halil Baycıoğlu
Halil Bayırcı	Hüsnü Bayırcı	Hüsnü Erken	Hami Ekiz
Halit Ünal	Hasan Özbek	Hasan Leblebici	Hüseyin Leblebici
Hasan Albay	Hacı Danabaş	Hayrettin Çelik	Hüseyin Yaşın
Hülya Eraslan	İbrahim Er	İbrahim Bereket	İhsan Gezer
İhsan Meletlioğlu	İsmail Öncü	İsrafil Uslu	İlyas Yılmaz
İhsan Kemer	İsmail Şahinbaş	Kadir Kemer	Kadir Kabak
Kadir Yaşın	Kadir Sabancı	Kadir Özdemir	Kamil Şahinbaş
Kadir Özarslan	Levon Mumcu	Lütfi Danabaş	Lütfi Karalı
Lütfi Şahin	Mahmut Yaşın	Muammer Yavuz	Musa Deli
Mustafa Danabaş	Mustafa Erkal	Mehmet İbiş	Mehmet İbişoğlu
Mehmet Günbatılı	Mehmet Kovalıoğlu	Mahmut Pahlıel	Mehmet Pahlıel
Mustafa Çam	Mustafa Çevik	Mustafa Ergünoğlu	Mustafa Gezer
Mehmet Çilli	Mahmut Yaşın	Necati Arpacioğlu	Niyazi Dinçer
Onur Yaşın	Orhan Okumuş	Orhan Şahin	Onnik Mumcu
Ömer Danabaş	Ömer Yaşın	Özcan Coşkun	Ömer Gıcık
Rabia Daşcı	Selaattin Kesici	Salim Şahin	Sarraf Ferah
Sebati Arpacioğlu	Sebati Uçkun	Selaattin Mindik	Selaattin Kesici
Selaattin Gökyıldız	Serope Mersisyan	Supi Nadir	Sıtkı Alkış
Naci Öncüer	Osman Arpacioğlu	Osman Laleci	Osman Turan
Süleyman Çam	Süleyman Çelik	Şerif İçmeyiz	Turan Şahinbaş
Turan Bereket	Turan Keleş	Turgut Şahinbaş	Turan Şahinbaş
Tülay Yaşın	Ufuk Çelik	Ünal Sulugöl	Ünal Lokumcu
Yadigar Karalı	Yasemin Ertaştan	Yüksel Özarslan	Yurdanur Uçar
Yusuf Gökyıldız	Yunus Gökyıldız	Yüksel Tunç	

3.3. Tokat'ta Yazmacılığın Önemi, Kullanım Alanları ve Önemli Desenleri

Osmanlı döneminde yazmacılığın yalnızca Tokat ilinde yapılmasına izin verilmiş olup yazmacılıktan elde edilen gelir olan 'has' ise Valide Sultanlara ayrılmıştır. Has gelirin artması ya da yazmacılığın daha geniş alanlara yayılması yeni atölyelerin kurulmasına sebep olmuştur (İncesoyluer, 1987, s.23). Kumaşların

üzerine renkli resimler basılıp sedir, yastık yüzü ve örtüsü, yorgan göbeği, perde ve çeşit çeşit yazmalar toptan olarak başka şehirlere de satılmıştır.

Tokat'ta “Elvan ” ve “Karakalem” olmak üzere iki çeşit yazma basılmaktadır. Motif ve kompozisyon yönünden doğadaki motiflerden faydalanarak oluşturulan ve stilize edilen desenler kalıp üzerine oyulmuştur. Tokat'a özgü bu motiflerin, tüm özellikleri yazmalara basılmıştır. Doğadan ilham alınan motifleri kalıp ustaları başarılı bir şekilde kompozisyon oluşturarak kumaş üzerine aktarmışlardır. Ürün çeşitliliği çok olan Tokat'ın bu özelliği yazma motiflerine yansımış elması, üzümü, kirazı ve çiçekleri desenler halinde yer almıştır.

Görsel.31: Gazioğlu Yazmacılar Hanı (Demirci, 2016, s.294).

Tokat karakalem yazmalar kullanımına göre üç grupta toplanır. Başörtüsü yazmalar, namaz örtüleri ve seccadelerdir.

Başörtüsü Yazmalar: Genellikle kare formundadır. Yazmacılar buna “Değirmi” derler. Siyah ve beyaz karakalem olarak basılır. Motifler, kenar suyu olarak yazmayı çevreler ve yazmanın içi boştur.

Namaz örtüleri: Bunlar namazda başa örtülen örtülerdir. Her yöre için değişik ölçülerde yapılır. Örneğin Kastamonu merkezinde 80x80 ölçüsünde kullanırken, ilçelerinde 110x110 olan namaz örtüleri tercih edilir. 160x160 ölçüsünde olan ve “çar” adı verilen başörtüleri ise daha çok Devkâni yöresinde tutulur.

Seccadeler: Yazma seccadeler namaz halılarına benzer. Kenarlarındaki bordür sık veya seyrek çiçeklerle rahat kompozisyonlar içinde görülür. Ortada iki yanlarda çiçeklerle donanmış sütunlar yukarda bir çelenk veya fiyonk şeklinde birleşir. Yukardan aşağıya doğru sarkan ve çiçeklerle süslü olarak asılı görülen kandil mihrap yönünü belli eder (Kaya, 1974b, s.64) (Görsel. 32.33)

Görsel.32-33: Tokat Baskısı Seccade (Demirci, 2016, s.160)

Tokat yazmalarının kendine has desenleri vardır. Bu desenleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Tokat İçi Dolusu: Kare bir kalıp üzerinde kıvrımlı yerleştirilen dal ve farklı boylarda yerleştirilmiş çiçeklerin yan yana yerleştirildiği bir motiftir. Tokat İçi Dolusu kalıbın dokuzken basılması sonucu desenin içini tamamen doldurduğu için bu ismi almaktadır. Karakalem kalıptan sonra elvan kalıplarıyla sarı, yeşil, mavi

renklerle ve dokuz desen yerleştirilerek basılır. Kenar suyu olarak kullanılan motifte ise beşli yatay çizgiler içerisinde büyük fasülyeyi andıran bir desen yer almaktadır. (). Zemin rengi ise Tokat alı ya da Tokat kırmızısı denilen allısı bir yüzey üzerine bu rengin koyusu olan kırmızı-mor bir yüzey üzerine basılır (Türker, s26, 1996).

Görsel.34-35: Tokat İçi Dolusu (Demirci, 2016, s.90)

Tokat Beşlisi: Tokat içi dolusu yazmasında kullanılan desen ve kenar suyunun aynısı kullanılır. Zeminin merkezine bir, kenarlara ise dört olmak üzere toplamda beş motifin basılmasıyla oluşur (Görsel. 34-35). Tokat beşlisi adını basılan motif sayısından almaktadır. Zemin rengi, Tokat içi dolusu ile aynı olmakla birlikte aralarındaki tek fark motif sayılarıdır (Türker, 1996, s.26)

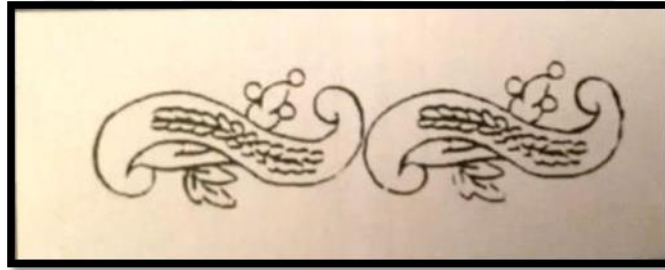

Görsel.36: Tokat Beşlisi (Demirci, 2016, s. 90)

Tokat Üzümlüsü: Tokat içi dolu deseninden değiştirilerek oluşturulan bir desendir. Buna “Tokat morlusu” da denir. İki motif arasındaki fark ise çiçek motifinin üzüm salkımı şeklinde olmasıdır (Görsel.37-38). Üzüm motifi “S” harfine benzer bir yüzeye yerleştirilmiştir. Yüzey mor veya kırmızıdır (Türker,1996, s.27).

Görsel.37-38: Tokat Üzümlüsü (Türker, 1996, s.27)

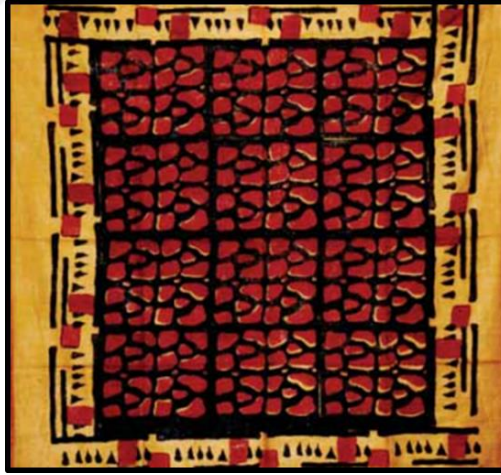
Görsel.39: Tokat Üzümlüsü Kenar Suyu (Türker, 1996, s.27)

Tokat Elmalısı: Tokat’a ait motiflerinin biri de “Tokat elmalısı”dır. Siyah yüzey kırmızı veya kırmızı, mor olarak uygulanmış elma motiflerinden oluşur (Görsel.40). Kenar süslemesi için daha çok “U” şeklinde içe dönük iri benekli motifler kullanılır. (Tokat valiliği, 2017) Bu yazma daha çok Zile’nin aşiret köylerinden Almus, Reşadiye, Tokat ve Sivas yöresinde kullanılmaktadır. Elma bütün yuvarlak daire biçiminde olan motifi “Aynalı” veya “Kömüş gözü” olarak isimlendirilmiştir. Kenarı kenar suyu ile çevrilidir (Türker, 1996, s.27).

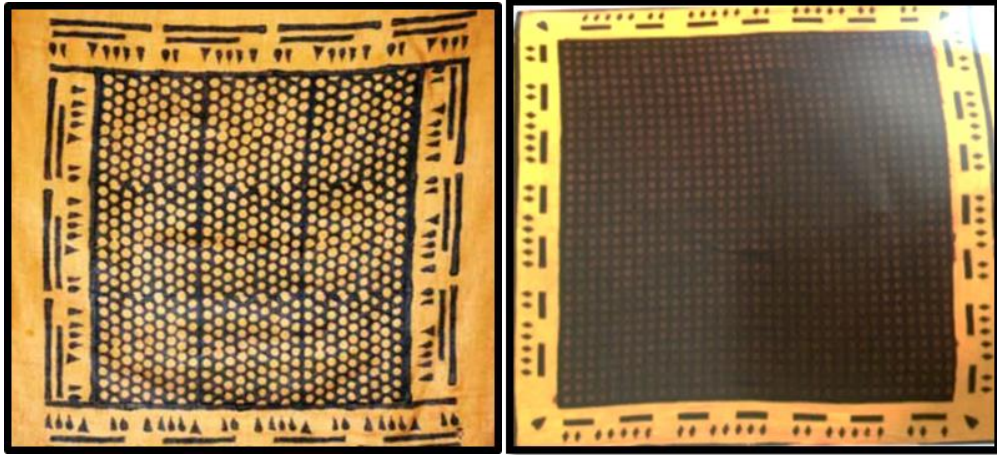
Görsel.40: Tokat Elmalısı. (Tokat Valiliği, 2017. s.54)

Tokat Yarım Elmalısı: Elmalı desenin yarım şekli “Tokat yarım elmalısı”dır. Bu iki yazmada da renkler aynı olsa da yarım elma motifleri daha küçük ve düzensiz şekilde kullanılmıştır. Genellikle öksüz büyüyen çocuklar kullanmış ve evlendiğinde tam elmalı halini kullanmışlardır. (Görsel.41). Kenarlar bordürle çevrilidir (Türker, 1996 s.27).

Görsel.41: Tokat Yarım Elmalısı (Türker, 1996, s.28)

Tokat Kirazlısı ya da Fındıklısı: Kiraz meyvesinin resmedildiği yazma çeşidi de “Tokat Kirazlısı”dır. Kiraz motifinin zemin yüzeyini tamamen doldurulması ile yapılır. Kenar deseni ise paralel çizgiler arasına yerleştirilmiş üçgen kirazlardan oluşur. (Görsel.42-43). Zemin beyaz, sarı veya kırmızı yapılabilir (Türker, 1996 s.28).

Görsel.42-43: Tokat Kirazlısı ya da Fındıklısı (Türker, 1996, s.28)

İçi Boş (Kayseri Kenar) Yazma: Tokat yazması gibi yapılır. İçi desensiz Tokat’a özgü bir yazmadır. Kayseri civarında bu desen oldukça beğenilip kullanıldığı için sonradan “Kayseri Kenar” denir. Zeminde mavi, sarı, kırmızı veya mor tercih edilir. Kenar suyunda kullanılan desen karşılıklı iki kenarda dört, diğer iki kenarda ise üç adet uygulanır. Yazmanın içinde, köşelerde ve ortalarda çiçeklerden oluşan bir çelenk meydana getiren motifler bulunur. Bu grup yazmalar Kayseri, Afyon, Sivas, Sinop, Gaziantep, Erzurum, Diyarbakır, Boyabal ve Vezirköprü’de kullanılır. (Türker, 1996, s.28).

3.4. Yazmacılık Sanatında Kullanılan Araç ve Gereçler

Yazmacılık sanatında iki tür baskı tekniği kullanılır. Bunlardan en önemlisi ağaç kalıp baskıdır. Diğer ise metal kalıp baskıdır. Ağaç kalıp baskıda en önemli şeyde öncelikle kullanılan ağaçtır. Genellikle sarı çam, armut, dut ağacı kullanılırsa da tercih edilen en iyi ağaç ıhlamurdur. İhlamur ağacının ise nemli yerlerde özellikle sahil kenarları, dere kenarlarında yetişenleri makbuldür. Ağaç seçiminde motif oyma kolaylığı, sudan etkilenip deforme olmaması, kuruyup çatlamaması, dayanıklılığı, boyayı emerek taşıma etkisi ile hafifliği tercih nedenlerindendir. Kesilip uygun ortamda kurutulan ya da fırınlanmış ağaç gövdesi enine 7-10 cm arası kesilerek parçalara ayrılır. El tutma yeri yekpare olacaksa ona göre hesabı yapılır. Kesiş yönünün, ağacın damar suyunun bıçağa dik gelecek şekilde olması sağlanır. Motifin şekline göre en çok 25-30 cm genişliği olması yeterlidir. Kenar bordür motiflerinin boyu ise yazmanın en ve boy mesafesi hesap edilip, bölünerek bulunur. Gereken

tesviyeler yapılarak, oyulacak motif tersinden ya kopya kağıdı ya da gevene batırılmış model kağıdının ağaca yine tersten yapıştırılmasıyla oyulacak yerlerin yüksekte kalacak kısımlarının tespiti, çizimi sağlanır. Böylece motifin düz çıkması sağlanır (Demirci, 2016, s.64).

Kalıp oymada kullanılan araç ve gereçler; Oyma bıçakları, iskarpelalar, matkap, mengene, testere, büyük iskarpela, ağaç tokmak, törpü, rende, planya, işkence, keser, bile taşı, zımpara kâğıdıdır. (Demirci, 2016, s.64).

Oyma Bıçakları: Oyma işlemi küçük “Nakışbul” adı verilen bıçakla yapılır. Eni dar ve geniş olan bıçakların kullanılması yapılan işlemde kolaylık sağlamaktadır (**Görsel. 46**). Oyma işlemi yapılırken oyma bıçağı dik tutulmalıdır. Bıçağın sapı kavranarak işaret parmağı demirin yanını desteklemelidir (**Görsel.44-45**). Bıçak, ileri-geri hareketlerle yalnızca kesmede kullanılmalıdır. Bıçakla kesme yaparken bıçak asla sağa-sola döndürülmemeli, bıçakla ağaç parçalarını koparma yoluna gidilmemelidir. Aksi halde bıçak kırılabilir. (Demirci, 2016, s.64).

Görsel.44-45: Kalıp Oyma Bıçakları (Demirci, 2016, s.64)

Görsel.46: Ağaç kalıp hazırlanması (Demirci, 2016, s.64)

Görsel.47: Kalıp Baskı Çalışması (Boşdurmaz, 2021, s.61)

Matkap: Matkap kalıbın bazı yerlerinde delik açmak için kullanılmaktadır. Açılan delikler daha önceden oyulan kısımların rahatça kalıptan çıkarılmasını sağlar. Kalıp oymada matkap kullanımı kolaylık sağlamaktadır. (Türker, s.16,1996)

İskarpelalar: Bıçaklarla kesilen parçaların koparma işlemi iskarpelalarla yapılmaktadır. Kalın ve ince uçlara sahip olmaları oyma işleminde kolaylık sağlamaktadır. Oyma işleminde öncelikle motiflerin orta kısımları oyulmalıdır. Eğer oymaya motifin kenarından başlanırsa, içini oyarken motifin kenarları zarar görebilir. Kalıbın uygun olması için 1,5 cm derinliğinde yapılması uygundur. Derin olmayan kalıpların içi boya alır ve kullanımı zorlaşır. (Megeb,El Sanatları Teknolojisi, 2011, s.23)

Görsel.48: Arpacıoğlu Atölyesi,75.Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

Kalıba Tutamak Yapılması: Baskı sırasında rahat kullanım için oldukça önemlidir. Tutamağın, muntazam yapılması çok önemlidir. Avuç içini kavramalı ve baskı yaparken el içini rahatsız etmemelidir. Kalıbın arka yüzeyinin temizlenmesi iskarpela ve törpü ile yapılır.(Megeb,El Sanatları Teknolojisi, 2011, s.24)

Kalıbın Mumlanması: Kalıbın kullanışlı olması ve uzun süre kullanılabilmesi için mumlama işlemi oldukça önemlidir. Bu işlemde parafin veya beyaz mum kullanılır. Bir kâse içerisinde eritilerek kaynayan mum içerisine kalıp daldırılarak tüm desen uçlarının mumla dokundurulması gerekir. Daha sonra kalıp mumdan çıkarılıp mumun fazlalığı atılır. Yapılan kalıbın desen aralıklarını boya zamanla doldurur. Kalıbın desen inceliğini bozmadan uzun süre korumak ve kullanmak için, her baskı sonra fırçası ile temizlenmesi gerekir. Sürekli kullanım sonucunda kalıpta tekrar dolmalar meydana gelir. Temizlemek için oyma bıçakları ve iskarpela yardımı

ile kalıpta kuruyan boyalar motif inceliğine zarar vermeden temizlenir (Görsel. 49), (Megeb,El Sanatları Teknolojisi, 2011, s.25)

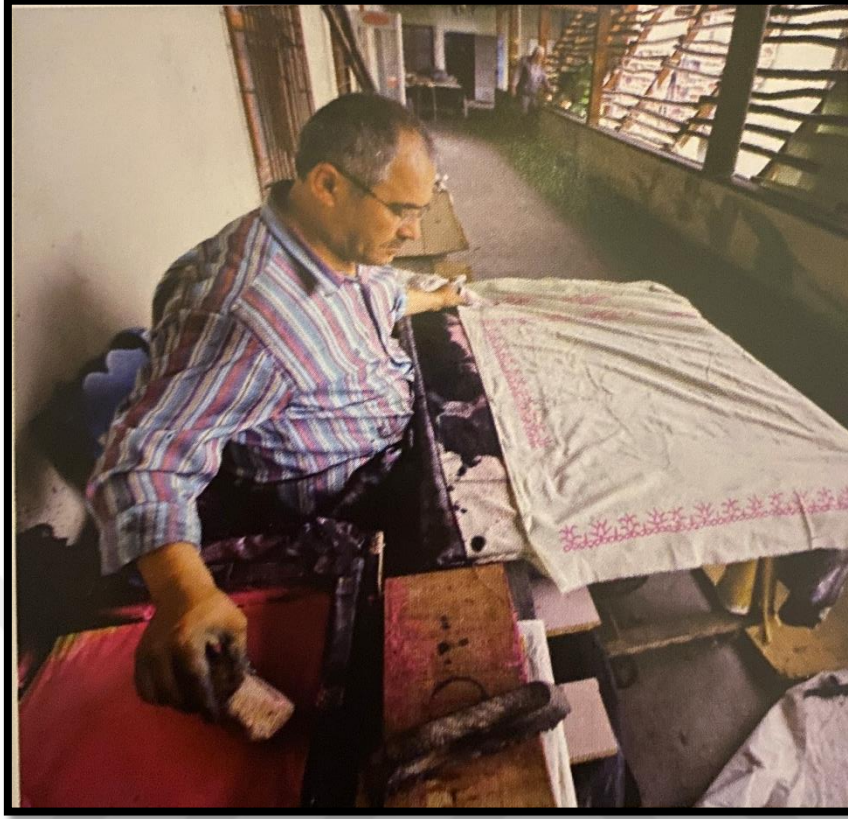

Görsel.49: Temizleme Fırçasıyla Temizlenen Kalıp (Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011, S.24)

Baskı Tezgâhı: Üzerine kumaşın gerildiği baskı işleminin gerçekleştirildiği tezgâhın, gerek baskı kalıbının tüm yüzeye teması, gerekse kumaşın boyayı iyice emebilmesi açısından, esnek ve yumuşak bir yapıya sahip olması gereklidir.

Tahta veya metalden yapılan sert yüzeyli masalar, yumuşak tutum verici bir keçe veya aynı işi görececek bir battaniye ile kaplanır. Bunun üzerine kirlenmeyi önlemesi açısından silinebilir nitelikte bir muşamba kaplanır.

Daha yumuşak bir zemin gerektiğinde, muşambanın üzeri yine ince bir keçe ya da battaniye ile kaplanabilir. Hazırlanan kumaş bu tezgâhın üzerine serilerek baskı işlemine geçilir.

Görsel.50: Yazma Ustası Yusuf Gökyıldız (Demirci,2015 s.273)

Boya Teknesi: Kalıbın bütün yüzeyinin iyice boya alabilmesi, baskının sağlıklı olabilmesi açısından gereklidir. Bu nedenle kalıbın daldırıldığı boya teknesine esneklik verici bir keçe parçası ya da battaniye parçası konulur. Teknenin en altına esneklik verici kitre pata konur. Kitre patı üzerine bir muşamba serilir ve daha sonra keçe veya battaniye parçası yerleştirilir. Bunun üzerine boyaya emebilen ve kalaba geçiren bir tülbent serilir Böylece yumuşak bir yüzeye bastırılan tahta veya metal kalıpların bütün yüzeyine ait oranda boya dağıtılmış olur (Görsel.51).

Görsel.51: Boya Teknesi (Demirci, 2016, s.222)

Kumaşlar: Yazmacılık sanatında daha çok doğal kumaşlar tercih edilmiştir. İlk zamanlarda yazmalar çok ince dokunmuş pamuktan üretilmiş tül bentler üzerine basılırdı. Özellikle Anadolu'da kadınların başörtüsü olarak kullandığı yazmalarda başı iyi sarması teri emmesi ve rahat bağlanıp form verilebilmesi açısından tül bentler kullanımda oldukça önemli bir nedendir. Boyayı iyi emmesi ve çabuk kuruması da üretim açısından kolaylık etmektedir. Yazmacılık sanatında keten, pamuk, ipek, yün elyaflarından üretilen tül bent, mermerşahi, Amerikan bezi gibi organik kumaşlar üzerine kalıp, kalem işi, kalıp- kalem boyama teknikleri uygulanabilmektedir. Bazı hassas uygulamalarda özellikle mermerşahi ya da tül bentlerin boyama öncesi yıkanıp aprelerinin giderilmesi gerekir. Yazmacılık sanatında kullanılan kumaşlar, boyama öncesinde doku ve kalınlıkları açısından masa örtüsü, başörtüsü, elbise, şal gibi değişik kullanım çeşitliliğine göre seçilmektedir. Kumaşların enleri, kumaştan fazlaca verim alınabilmesi için önemlidir. 140cm endeki kumaşlar kare yapılarak masa örtüsü ya da sofra bezi olarak da basılabilmektedir. Top halinde başka bir bölümde depolanan kumaşlar, kullanım amacına göre kesilerek yazma atölyelerinde kullanılmaktadır.

Yazmacılık tekniğinde kullanılan boyalar sentetik kumaşlar da istenilen sonucu vermediği için kullanılmaz. Son yıllarda maliyeti düşürmek için sentetik liflerin

katıldığı ince kumaşlar kullanılmaktadır. Fakat geleneksel yazmacılık tekniğinde bu kumaşlarda istenilen sonuç alınamamaktadır. Yapılan baskılarda renkler solgun ve boya geçirgenliği az olmaktadır. O yüzden düşük maliyetli kumaşlara, yine düşük maliyetli olan serigrafi/ ipek baskı tekniği ile baskı yapılmaktadır (Fıçıoğlu, 2021, s.139).

3.5. Yazma Yapımında Kullanılan Teknikler

Bu teknikte kalem yazmacının büyük bir rahatlık ve ustalıkla kullandığı fırçasıdır. Yazmacılık adı bu sebeple yazmak fiilinden geldiği düşünülebilir. (Kaya, 1988, s.62). Yazma kalıp baskı tekniği yüksek baskı diye adlandırılan bir tekniktir. Kalıbın yüksekte olan yerleri boyayı alır, çukur olan yerler almaz. Gravür, grave baskı dediğimiz teknikte ise kalıbın çukur yerleri boya alır. Baskıda buralar çıkar. Bu teknikte baskıda çukur yerlerin boya alması için basılacak malzeme nemli olup keçe presleme kalıp baskısı yapılmalıdır. Bir de düz baskı dediğimiz dijital baskı tekniği vardır (Demirci, 2016, s.154). Yazma tekniklerini üç grupta toplayabiliriz.

3.5.1. Kalem İşi Yazma

Kumaş üzerinde çizilen motiflerin konturlarının içerisinde yine elde fırça ile boya çalışması yapılan tekniktir. Tamamen el ürünü olduğundan bir örneği diğerine benzemez. Fırça ile resim yapma gibidir. Çok eski İstanbul yazmacılık sanatında bu teknikle yapılan Kandilli ve Üsküdar yazma örnekleri haklı bir üne sahiptir (Demirci, 2016, s.154).

Reyhan Kaya kalem işi yazmayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Kağıt içine çizilmiş desen konturlarından iğne yardımı ile delinir. Bu delikler üzerinden tülbent bir torba içine konulmuş kömür tozu veya toz boya hafif hafif tamponlanarak desen kağıdın altında bulunan kumaşa geçirilir. Fırça ile konturları çizilen kalem işi yazmalar daha sonra çeşitli renklerdeki boyalarla renkli kısımları kapatılarak tüm yüzeyin kapatılması sağlanır. Yazma ustası kumaş üzerine tablo yapar gibi çalışmaktadır. Önceden Boğaz içinde Kandilli de yapılan bu yazmalar özellikle el yazmaları olarak çok tercih edilmiştir. İstanbul’un diğer semtlerinde yapılan yazmalara “kalıp-kalem” veya “kalıpla yazma” usulleri uygulanırdı. Kandilli kalem işi (el yazmalarını) desen özelliğinden dolayı kolaylıkla tanınabilir.” (Kaya, 1988, s.62).

3.5.2. Kalıp Kalem İşi Yazma

Karakalem kalıbı basılan yazmaların elvan renklendirme işinin fırça ile boyanarak tamamlanması tekniğidir. Bu tür yazmalar yine İstanbul yazmacılık sanatında haklı bir üne sahiptir. Uzun süre kullanılmayan bu teknik günümüzde yeniden değişik kumaşlara uygulanarak özgün ürünler elde edilmektedir.

3.5.3. Kalıp Yazma

Geleneksel tahta kalıplarla yapılan yazma çeşitleridir. Bu tür yazmacılıkta tek renkle ve kalıplarla basılan karakalem yazmacılık yanında elvan yazmacılığı dediğimiz renkli yazma baskısı da vardır. Bu teknikte karakalem kalıpla konturları vurulan yazmalara ayrıca her renk için ayrı kalıp basılır. Üst üste gelen elvan kalıplarla renk karışımları doğal olarak oluşur.

3.5.4. Daldırma Tekniği

Bu tekniğinde kullanılacak renge göre hazırlanan kalıpların kullanılmasıyla oluşturulan desenler, tutkal veya balmumu ile kapatılır. Ardından kumaş boyaya batırılır. Bu şekilde motiflerin kenarında kalan alan boyanmış olur. Daha sonra kumaşlar bir kez daha yıkanıp kurumaya bırakılır. Zemin boyama uygulama sırasında kumaşın kazanlara tamamının batırılması nedeniyle bu tekniğe daldırma adı verilmiştir (Görsel.52) (Türker, 1996, s.11). Kumaşlar önce siyaha boyandıktan sonra kireç boya ile baskı yapılır. Siyah boya ve kireç boyanın önceden hazırlanmış olması gerekir. Söktürme boyanın hazırlanmasında ise atölyelerde şu şekilde yapılmaktadır. 10 kg. acı kireç bir kabın içine dökülerek söndürülür, sonrasında 2,5 kg. toz şeker kaynatılarak kestirilir. Şerbetin şekerlenmemesi için, içine bir adet limon sıkılır. Hazırlanan şeker şerbet kirecin içine eklenir. Üç-dört defa süzülen bu karışımın tortusu tamamen alınır ve boya hazır hale gelir. Bu işlemten sonra içine bir miktar çingene pambesi atılarak yapılan baskının görünmesi sağlanır (Türker, 1996, s.50-51).

Görsel.52: Daldırma Tekniği İle Renklendirilmiş Başörtüsü (Öz, 2006, s.107)

3.5.5. Mavi Ağartma Tekniği

Mavi ağartma uygulamasında kumaş ustaların kozan mavisi olarak bildiği toz indigo boya ile boyanır (Görsel.53). Kurumaya bırakılan kumaşın üzerlerine anilin boya ile siyah kontur baskısı uygulanır. Sarı renkli astar boyası, motif konturlarının içine üzeri keçe yapıştırılmış lap kalıp ile basılır. Baskı yapılan kısımlar yeşile döner. Daha sonra kitre katılmış ecza boyası ile yeşil alanlara baskı yapılır ve ortaya altın gibi parlayan sarı bir renk çıkar. Bez üstünde ki boya kurumaya başlayınca yavaş yavaş kızarır, fazla kurumadan havuzlarda yıkanır. Kızaran alanlardaki boya akar ve kontur içleri süt beyaz olur. Kurutulan bezlerin beyaz kalan yerlerine istenilen renkte elvan baskı yapılır ve yazma tamamlanır (Öz, 2006, s.42).

Görsel.53: Mavi Ağartma Tekniği İle Renklendirilmiş Yazma (Öz, 2006, s.108)

3.5.6. Aşındırma Tekniği

Aşındırma tekniği fonu siyah olup desenleri renkli olan yazmalar için kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu teknikle bol miktarda yazma üretilmiş ve bu yazmalara Hürriyet yazmaları adı verilmiştir.

Aşındırma tekniğinde anilinli nars adı verilen ile boyanan kumaş üzerine, kireç kaymağı sürülmüş kalıp uygulanır. Boyanmış kumaş nemli olarak düz zemin üzerine serilir. Aynı bir yerde arap zımkı ve kireç kaymağı karıştırılır. Baskı yapılacak kalıbın yüzeyine hazırlanmış olan arap zımkı-kireç kaymağı karışımı ile kumaş üzerine baskı yapılır. Kumaşın desenleme işlemi tamamlandıktan sonra kireç baskılı kumaş 24 saat bekletilir. Havuzlarda yıkanarak durulanır. Kirecin temas ettiği kısımlarda kumaş beyaz bir renk alır böylece siyah kumaş üzerine beyaz desenler ortaya çıkar (Görsel. 54) (Gökaydın, 1990, s.193).

Görsel.54-55: İkumi Nanoka Koleksiyonundan (Genel ve Detay)

4. BÖLÜM: YAZMACILIK SANATINDA AŞINDIRMA TEKNİĞİ

Atilla Ergür'ün Tekstil Terimleri Sözlü Kitabında; aşındırma: Boyanmış tekstil ürünlerinden çeşitli yöntemlerle boyarmaddeyi tahrip ederek çıkarma işlemi. Aşındırma Baskı: Bir baskı yöntemi. Beyaz aşındırma denilen türünde, baskı patı, boyalı kumaştan boyarmaddeyi çıkaracak bir kimyasal madde içerir. Pat asit etkisiyle boyarmaddeyi bozarak kumaş üzerinden uzaklaştırır. Tam beyaz olması için boyarmaddenin bozulmasıyla oluşan maddenin elyaf afinitesinin olmaması gerekir. Beyazlığı artırma için baskı patına optik ağartıcılar, TiO ve ZnO gibi pigmentler eklenir. Renkli aşındırma denilen türünde ise aşındırma patına aşındırma maddelerinin zarar görmeyecek bir boyarmadde eklenir. Bu boyarmadde yardımıyla aşınan zemin boyanır, diye tanımlamaktadır (Ergür, 2020, s.15).

Türkçe ve alanında ilk olma özelliği taşıyan, ulaşılan referans kaynaklardan biri olan Reyhan Kaya'nın Türk Yazmacılık Sanatı kitabında “batırma, aşındırma veya söktürme tekniğinde kullanılan kimyasal oranlar şu şekilde verilmiştir. (Tablo.3-4);

Tablo.3: Reyhan Kaya'ya ait kireç söktürme tarifi

Aşındırma Kireç Söktürme	
Su	5 lt
Kireç kaymağı (CaCO ₂)	1 kg
Arapzamkı (zamki arabi)	300 gr

Tablo.4: Reyhan Kaya'ya ait siyah boyanın hazırlanması

Siyah boyanın hazırlanması	
Su	18-20 lt
Anilin	1.250 gr
Göztaş (bakırsülfat, CuSO ₄)	300 gr
Güherçile (potasyumklorat, KClO ₄)	300 gr

Kullanılan malzemelerin oranı yapılacak çalışmadaki kumaş miktarına göre değişmektedir.

Alan araştırması ve uygulamaya dayalı yapılan bu çalışmada son dönemin yazmacılık üzerine yapılmış kapsamlı kaynak kitaplarından biri olan “Elvan Yazmalar Diyarı” kitabının yazarı Sırrı Demirci ile iletişime geçilmiştir. Tokat Valiliği’nin de desteğiyle hazırlanan bu kitap Sırrı Demirci’ nin eski bir yazma ustası olması ve tarihi Yazmacılar Hanı’nın havasını teneffüs etmesi ve kendisinin de lisans tezinde “Tokat Yazmacılığı” üzerine detaylı çalışma yapması nedeniyle oldukça önemli bilgiler-aktarmıştır. Sırrı Demirci, yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe ışık tutarken; yazma ustaları, kullanılan teknikler, doğal boyalar, desenler, kalıp örnekleri ve birçok yazma örneğini göstermektedir. Sırrı Demirci ile yapılan görüşmeler sonucunda kendisi birçok isimden bahsetmiş olsa da geleneksel yöntemlerin korunması açısından Hüseyin Er Usta, Ali Rıza Arda Usta ve Atıf Arpacı Usta ile iletişime geçilmiştir. Hüseyin Er ve Atıf Arpacıoğlu Halen 75. Yıl Yazmacılar Hanında mesleğe devam ederken, Atıf Arpacıoğlu’nun Abileri Osman ve Ahmet Arpacıoğlu ’da handa aile işi olan yazmacılık sanatına devam etmekte. Atıf Arpacıoğlu aynı zamanda Tokat Olgunlaşma Enstitüsünde Usta Öğretici olarak SGK’lı olarak çalışmaktadır.

Ali Rıza Arda ise İstanbul ekolünün önemli yazma ustalarındandır. Kendisi Tokat Yazmacılığının bu sanatı geriletmede önemli etkilerinin olduğunu şahsi fikri olarak beyan etmiştir. Ali Rıza Arda bunu şu şekilde açıklamıştır. *”Tokat yazmacı ustaları ve esnafı ticari kaygılardan dolayı üretim hacminin fazlası ürün ürettiler ve ortaya kalitesi düşük ürünler çıkarmışlardır. Bunun sonucu da biz İstanbul ustalarını ve yazmacılık sanatını olumsuz etkilemiştir”* İstanbul araştırması kapsamında görüşülen Kamer Yazma firmasının sahibi Vahram Kovan’da aynı ticari hatayı dile getirmiştir.

Tokat Yazmacılar Hanı’nda aktif olarak ailesi ile birlikte çalışmakta olan Hüseyin Er usta ile telefon görüşmesi yapılmış olup; 6 Aralık 2019 tarihinde Tokat’ a gidilerek iki gün boyunca Hüseyin usta ve kalfası Orhan usta ile yeni yapılan yazmacılar hanında uygulama çalışmaları yapılmıştır.

1996 yılında yangın tehlikesi nedeniyle kapatılan Gazioğlu Yazmacılar Hanı yazmacılar hanı olarak kullanılmıştır. Bugün özel sektör tarafından restore edilen Yazmacılar Hanı geçmişin bütün izlerini taşıdığı duvarlarında fotoğraflarla süslü olarak Yazmacılar Hanı Butik otel olarak hizmet vermektedir. Bugün üretim yapan

yazmacılar, dönemin Tokat valisi olan Recep Yazıcıoğlu tarafından Turhal yolu üzerine Tokat sanayi bölgesine yaptırılan 75. Yıl Yazmacılar Hanında toplu olarak üretim yapmaktadırlar. Handa farklı atölyeler üretim yapmakta. Bu atölyeler hem geleneksel yöntemle organik kumaşlar üzerine baskı yapıyor hem de serigrafi baskı tekniği kullanarak polyester kumaş üzerine baskı yapmaktalar.

75. Yıl Yazmacılar Hanı 07.12.2019 tarihinde benim Tokat'a yaptığım ilk alan araştırmasından sonra 10.01.2020 bir yangın geçirdi. Handa yazmacılıkta kullanılan kimyasallardan dolayı yangın çok kısa sürede yayılmış, bundan dolayı da esnaf büyük zarar görmüş ve 100 yıllık birçok tarihi kalıpta bu yangında kül olmuştur. Fakat çok kısa bir süre içerisinde Cumhurbaşkanlığı destekli Tokat Valiliği tarafından han esnafının zararının birçok bölümü karşılanmış ve tekrar işlerini yapar hale gelmiştir.

Bugün handa aktif olarak 21 Atölye bulunmaktadır. Hem geleneksel baskı hem de serigrafi baskı ürünler üretilmektedir (Görsel. 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61).

Görsel.56: Yangın Öncesi 75. Yıl Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019)

Görsel.57-58: Yangın Öncesi 75. Yıl Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019)

Görsel.59: Yangın Sonrası 75. Yıl Yeni Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.60: Yangın Sonrası 75. Yıl Yeni Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.61: 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.62: 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

4.1. Yazma Ustası Hüseyin Er

Hüseyin Er usta 1959 Sivas doğumlu olup evli ve üç çocuk babasıdır. Küçük yaşlarda ailesi ile Tokat'a taşınmalarının ardından ilkokul yıllarında çırak olarak yazmacılık sanatına başlamış olup şuan Tokat' ta bu sanatı icra eden sayılı ustaların başında yer almaktadır. Aynı zamanda Tokat Yazmacılar Derneği' nin de başkanlığını yürütmektedir. Çıraklık yıllarında Gazioğlu Yazmacılar Hanı'nda, dönemin en iyi ustaları olan Mehmet Laleci, Basri Karslı ve Hasan Tunç'un yanında yetiştiğini ve bu üç ustanın da geleneksel el baskısı tekniğini kullandıklarını bildirmektedir.

Hüseyin Usta'nın yanında Orhan Okumuş' da usta olarak çalışırken üç çocuğu da aktif olarak aynı atölyede çalışmaktadır (Görsel 62 63, 64-65). Kızları Filiz Er daha çok yeni giyim tasarımları ile Merve Er batık baskı ve oğlu Emre Er ise kalıp baskı tekniğini kullanarak babalarına destek oldukları gözlenmiştir. Yeni yapılan yazmacılar hanında 3 farklı atölyede çalışmalarını yürütmekte olup yaklaşık 600 m²'lik kapalı alana sahip en büyük atölyede üretim yapmaktadır.

Tokat yazmacılığında aşındırma tekniği Ermeni ustalardan bugüne kadar gelen bir teknik olduğunu bildirmiştir.

Görsel.63-64: Hüseyin Er 75. Yıl Yazmacılar Hanı, (Selek, Nisan 2021)

Görsel.65-66: Hüseyin Er usta ve Orhan Okumuş ile Yazmacılar Hanı (Selek, 07.12.2019)

Baskı yapılan kumaşlar hazır ucu saçaklı şal şeklinde değilse eğer eski usul diyebileceğimiz ucu oluklu arşınla ölçülerek kumaşlar kesilir. Daha sonra haşılından ayırmak için havuzda yıkanıp ve bu iş için yapılmış özel makinalarda sıkıldıktan sonra batik baskı için hazırlanır (Görsel: 66-67-68).

Görsel.67-68-69: Hüseyin Er Atölyesinden Arşın ve Tambur Makinalar(Selek, Nisan 2019)

Hüseyin Usta'nın aşındırma tekniği için vermiş olduğu tarife göre analin boya hazırlanmasında kullanılan maddeler (Tablo.5);

Tablo.5: Hüseyin Er'e ait Anilin boya hazırlanışı

Anilin Boya için Kullanılan Maddeler	
Su	16 kg
Potasyum klorat ($KClO_3$)	500 gr
Bakır sülfat (göztaşı) ($CuSO_4$)	700 gr

Kullanılmakta olup anilin boyanın içine kumaş tamamen daldırılır sonrasında sıkılarak alınır ve yaş halde baskısının yapılması için tezgâha gerilir (Görsel.69-70).

Görsel.70-71: Hazırlanan Boya Teknesi (Selek, 07.12.2019)

Aşındırma maddesi olarak kireç kullanılmakta olup eriğin yapımında (Tablo.6), (Görsel. 71);

Tablo.6: Hüseyin Er'e göre eriğin hazırlanışı

Eriğin Yapımında Kullanılan Maddeler	
Su	5 lt
Kireç kaymağı	1 kg
Rodamin pembe	1 kaşık

Görsel.72: Aşındırma İşleminin Kireç Kaymağı Teknesinin İşlem Sonrası Temizlenmesi

(Selek, 07.12.2019)

Kumaşın üzerine kalıpla basılıp sonrasında bu kumaşın gün ışığı olamayan bir odada birbirine değmeyecek şekilde asıldığını bildirmiştir. Direkt güneş ışığı alan yazmalarda yanma meydana geldiği için güneşe maruz bırakılmamaktadır. Kış aylarında soba yanan bir odada ısının da etkisi ile yazmalar uçtan itibaren önce açık yeşile daha sonra da koyu yeşile döndüğü gözlenmiştir (Görsel. 72-73-74-75).

Görsel.73-74: Baskıları Yapılan Yazmaların Gün Işığı Almayan Odada Asılması

(Selek, 07.12.2019)

Görsel.75-76: Baskıları Yapılan Yazmaların Gün Işığı Almayan Odada Asılması

(Selek, 07.12.2019)

Koyu yeşile dönen kumaşlar daha sonra birinci işlem olarak amonyak havuzlarında yıkanır. Bu işlemden sonra kumaş anında siyah rengi alır (Görsel.76). Amonyak havuzunda yıkanmaz ise karanlık bir odaya asılan kumaşlar yere serpilene amonyağın etkisiyle aynı etkileşime girer ve siyah rengi alır. Amonyagın kullanılmadığı yıllar öncesinde bu kumaşları hayvanların ahırına asarak aynı etkiyi sağladığını bildirmiştir.

Görsel.77: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Amonyak Havuzları (Selek, 07.12.2019)

Amonyak havuzundan sonra temiz havuza alınan kumaşlar kireçlerinin erimesi için bir gün bekletilir. Ertesi gün yumuşatıcı olan havuzlara alınıp sıkıldıktan sonra

asılır (Görsel.77). Yemeni ve mermerşahi kumaşlarda yumuşatıcı kullanılırken masa örtülerinde yumuşatıcı kullanılmaz.

Görsel.78: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Yumuşatıcı Havuzları (Selek, 07.12.2019)

Sıkma işlemi biten kumaşlar daha sonra yazmacılar hanının üst katında cereklere asılarak kurumaya bırakılmaktadır (Görsel.78-79).

Görsel.79-80: Tokat 75.Yıl Yazmacılar Hanın Üst Katında Cereklerde Asılarak Kurutulan Yazmalar (Selek, 07.12.2019)

Görsel.81: Yazma ustası Hüseyin Usta, Tokat 75. yıl Yazmacılar Hanı (Murat Selek, 09.Nisan2021)

4.2. Yazma Ustası Ali Rıza Arda

Bilgi ve birikiminden yararlanmak üzere diğer bir ustamız olan Ali Rıza Arda ile irtibata geçilmiş olup kendisiyle 18.07.2020 tarihinde İstanbul’ da yüz yüze görüşülerek teknik ve uygulamaya yönelik bilgiler elde edilmiştir.

1954 İstanbul doğumlu olan Ali Rıza Arda aslen Selanik göçmenidir. Ailece yazmacılıkla geçim sağladıklarını; dedesinin, annesinin ve dayısının yazmacılık yaptıklarını kendisinin ise çok küçük yaşlardan itibaren ailesinin yanında yazma sanatı ile iç içe olduğunu, askerden geldikten sonra dayısı Şerafettin Usta ile birlikte Unkapı’ da yazmacılığa başladığını ifade etti. Dayısı ile sorun yaşadığından yanından ayrılarak Ohannes Usta ile çalışmaya başlamış sonrasında ise Mustafa Ergünoğlu ile yazmacılığa devam ettiğini bildirmiştir. Yazmacılıkta tahta kalıptan, kalıp kaleme, serigrafiden ahtapotlara kadar birçok bölümde çalışmıştır.

Alan araştırmasında çalıştığım diğer ustaların aksine Ali Rıza Arda Usta ile yaptığı çalışmada bu tekniği birebir bütün malzemeleri ile birlikte ölçüp karıştırarak ve görerek uygulamasını beraber yaptığımız için çok öğretici faydalı olmuştur. Kendisine bu konuda minnettarım.

Ali Rıza Usta’nın vermiş olduğu kireç söktürme tarifine göre (Tablo.7);

Tablo.7: Ali Rıza Arda’nın kireç söktürme tarifi

Kireç Söktürme Tarifi	
Su	20 kg
Arap zankı	2 kg
Kireç kaymağı	5 kg

Arap zankı tozlu ve samanlı olduğundan bir gün önceden suda bekletilerek yapılması durumunda zank dağılır kitre gibi şişer. Pütürlerinin gitmesi ve kıvamının gelmesi için karıştırılır ve bir tülbent ya da ipek torba yardımıyla başka bir kaba süzülerek aktarılır (Görsel. 81). Hazırlanan bu karışımdan gerektiği kadar alınarak içerisine bir miktar rodamin pembe boya (gıda boyası) eklemesi yapılır (örneğin; 3 litre boya için 1 tatlı kaşığı rodamin eklenir) (Görsel.82). Tamamının boyaya eklenme sebebi ise boyanın kesilmesini önlemektir.

Görsel.82: Kireç Boyasının Hazırlanma Aşaması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Görsel.83: Rodamin Boyanın Eklenmesi Ve Uygulanması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Tablo.8: Ali Rıza Arda'nın ham astar boya tarifi

Ali Rıza Arda Ham astar için boya oranı	
Su	18-20 lt
Göztaşı bakır sülfat (CuSO_4)	500 gr
Potasyum klorat (KClO_3)	500 gr
Analın	1.5 kg

Tablo.9: Ali Rıza Arda'nın aşındırma boyasının tarifi

Ali Rıza Arda Standart ölçülerde aşındırma boyasının hazırlanması;	
Su	18 lt
Göztaşı bakır sülfat (CuSO_4)	300 gr
Potasyum klorat (KClO_3)	300 gr
Analın kullanılmaktadır (Görsel.83).	900 gr

Görsel.84: Aşındırma Boyasının Hazırlanışı, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Fakat ham astar için bu durum değişmekte olup daha fazla malzeme kullanılmaktadır. Bazı ustalar sıcak su eklemesi yapmakta ve bu durum da uçuk yeşil almamız gereken boya renginin kahverengiye dönmesine sebep olmaktadır.

Tamamen eridikten sonra analin eklemesi yapılır ve analin iyice eridikten sonra geri kalan su karışıma ilave edilir (Görsel.84). Sonra çalışılacak kumaş tekneye göre ayarlanır ve boya tekneye dökülür. Kumaşı koymadan önce boyaya 1 litrelik maşrapanın bir parmaklık kısmı kadar tuzruhu dökülür. Bunun sebebi ise tekne üzerindeki kaşarın kırılmasıdır. Sonrasında ise kumaş tekneye koyularak çığneme işlemi yapılır. Eğer yapacağımız iş çoksa ve bir parti daha batırmak istiyorsak hazırlanan boyadan tekneye 3 tas daha ekleme yapılır ve yine bir parmak kadar tuzruhu eklenerek işleme devam edilir. Tuzruhu ekleme sebebimiz oluşabilecek renk değişikliğini engellemektir.

Görsel.85: Hazırlanan Aşındırma Boyasına Tülbenttin Bastırılması, İstanbul,

(Selek, 18.07.2020)

Tülbentlerde ve mermerşahide tuzruhu koyulmamakla birlikte bu kumaşlar için hazırlanan boyaların sıvı olması gerektiğinden içine kitre ya da nişastada

koyulmamaktadır. Bunları karakalem boyası olarak kullanmak istiyorsak kitre ya da nişasta eklemesi yapılır. Aynı zamanda kitre ya da nişasta yerine Avrupa salep tozu da kullanarak aynı kıvamı elde etmek mümkündür. Renklilerde ise keçiboynuzu tozu kullanmak daha ergonomik olmaktadır. Çünkü nişasta boya içinde bir süre sonra kesilmeye başlarken keçiboynuzu tozu ve salep tozunda böyle bir sorunla karşılaşılmamaktadır.

Hazırlanan boyaya tülbentler batırılır ve iki taraflı sıkma işlemi gerçekleştirilmektedir (Görsel. 85). İki taraflı sıkma işlemi gerçekleştirme sebebi ise tülbentteki her noktanın eşit miktarda boya almasını sağlamaktır.

Görsel.86: Sıkma İşleminin Gerçekleştirilmesi, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Açık yeşil bir renk alan tülbent sıkma işlemi bittikten sonra dörde katlanır ve kat yerlerini bastırılır. Bu işlemin yapılma sebebi yazmanın orta noktasını belirlemek ve desenlemeyi bu noktaya göre düzenlemektir. Daha sonra yazma açılarak düz zemin üzerine serilir ve baskı işlemine başlanır. Önceden hazırlanan rodamin

eklemesi yapılan kireç boya düz bir zemin üzerinde bulunan farklı bir kumaşa fırça yardımı ile sürülmektedir. Baskı yapım aşamasında kalıbı rodaminli kireç boyasının sürülmesi olduğu kumaşa vurarak kalıbın boyayı alması sağlanır ve yeşil tülbentin üzerine kalıbımızı koyarak desenin kumaşa iyice çıkmasını sağlamak için bir iki sefer kalıbın üzerine vurulmaktadır (Görsel. 86-87). Bu işlem tekrarlanarak baskı işlemi tamamlanır.

Görsel.87-88: Baskı İşleminin Tülbent Üzerine Yapılması, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Tülbent güneş ışığını direk görmeyen bir yere asılarak kurumaya bırakılır. Kuruyan tülbentin rengi koyu yeşil bir renk almaktadır (Görsel. 88-89). Güneş görmesi durumunda ise bazı yerler daha erken rengi koyulaşır ve bu durumda tülbentte renk farklılıklarının oluşmasına sebep olur.

Görsel.89-90: Kuruması İçin Asılan Tülbent, Kuruduėunda Koyu Yeėil Renk Alan Tülbent, İstanbül, (Selek, 18.07.2020)

Kuruma iğlemi tamamlanan yazmalar için yıkama iğlemi gerekleğtirilir. Normal şartlarda amonyaklı suda yıkama yapılır fakat amonyağın olmadığı

durumlarda yazmalar ilk olarak kireçli suya basılır. Sonrasında kireci arındırmak için ikinci ve üçüncü suda yıkama işlemi devam eder. İlk kireçli suda yıkama işlemini gerçekleştirdiğimizde yazmanın gri renk olduğu gözlenirken ikinci ve üçüncü yıkamada suyun kimyası gereği yanma işlemi gerçekleşir ve siyaha dönüşüm sağlanır. Yazmalar üçüncü yıkama suyunda ne kadar çok bekletilirse beyaz renk bir o kadar net çıkmaktadır. Yazmalar sudan çıkarıldığında katlama tekniğine göre katlayarak sıkma işlemini gerçekleştirilir.

Tülbent dışında ham kullanılan kumaşlarda yıkama suyuna tuzruhu eklenmektedir.

Görsel.91: Ali Rıza Arda Usta ile Çalışmamızdan, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Görsel.92-93: Ali Rıza Arda Usta ile Çalışmamızdan, İstanbul, (Selek, 18.07.2020)

Görsel.94: Ali Rıza Arda ile Çalışma Arası Dinlenme (Selek, 18.07.2020)

4.3. Yazma Ustası Atıf Arpacıoğlu

Pandemi nedeni ile sokağa çıkma yasakları kapsamında 9-11 Nisan 2021 tarihinde Tokat İli Yeni Yazmacılar Han'ın da çalışmak için gerekli izinler alınarak

geleneksel Tokat Yazmacılar Han'ın da yetişen ve bugün halen mesleğini icra eden Arpacioğlu ailesinden Atıf Arpacioğlu ile söktürme ya da aşındırma çalışması gerçekleştirildi.

Atıf Arpacioğlu 1950 yılından beri Yazmacılık Sanatı ile uğraşan Arpacioğlu ailesinin 2. kuşak temsilcisidir. 1975 Tokat doğumlu Atıf Arpacioğlu babası “Çöllü” lakaplı Sebati Arpacioğlu, amcası Hüseyin ve Necati Arpacioğlu ile 8 yaşında-yazmacılar hanında mesleğe başlamış. Küçük Çöllü lakaplı Atıf Arpacioğlu gibi abileri Osman Arpacioğlu (1980 doğumlu) ve Ahmet Arpacioğlu' da (1973 doğumlu) babaları ve amcalarının yanında yazmacılık sanatına başlamışlardır. Bugün halen 75. Yıl Tokat Yazmacılar Han'ın da mesleğe devam etmektedirler.

Atıf Arpacioğlu Usta ile yaptığımız çalışmada Ali Rıza Arda Usta ve Hüseyin Er Usta ile yaptığımız çalışmada olduğu gibi aşındırma, söktürme veya Tokat yazmacılarının “sünger” dediği teknik çalışması gerçekleştirildi. Çalışmada masa örtüleri ve hazırlığı için baskılar yapıldı. Sünger ismi hiçbir yazılı kaynakta ve diğer ustalar tarafından kullanılmadığı görülmüştür.

Atıf Arpacioğlu ile gerçekleştirilen çalışma sırasında kullanılan boya reçetesi ve kullanılan su ve hammadde miktarı (Tablo.9);

Tablo.10: Atıf Arpacioğlu'nun boya reçetesi

Kullanılan boya reçetesi ve kullanılan su ve hammadde miktarı;	
Suya	18 kg
Anilin	2 kg
Göz taşı bakır sülfat (CuSO_4)	700 gr
Potasyum klorat (KClO_3) kullanılmıştır.	700 gr

Önemli bir not olarak ifade etmek gerekirse Tablo.9 da verilen karışıma “nors” adı verilmektedir.

Hazırlanan daha önceden yıkanan kumaşlar anilin karışımının içinde iyice çiğnenerek kumaşın her tarafının anilin karışımının alması sağlanır. Makinede sıkılarak ve nemli halde naylon torbalarda bekletilen kumaşlar üzerinde kireç baskı uygulamasının yapılmasıdır (Tablo.10).

Tablo.11: Atıf Arpacıoğlu'nun söktürme işleminde kullandığı malzemeler

Yapılan kireç söktürme malzemeleri ve miktarı;	
Sönmemiş kireç	16 kg
Rodamin pembe (yapılan baskının kumaş üzerinde görünmesini sağlayan gıda boyası)	1 çay kaşığı
Arap zamkı veya şerbet (yapılan baskının kumaş üzerinde dağılmasını engellemek için kullanılır)	5 kg

Anilinle yıkanmış kumaşlar hazırlandıktan ve baskı yapıldıktan sonra kumaşlar hava şartlarına göre kurutuluyor. Hava sıcak ve esintili ise dışarda renginin açık yeşilden koyu yeşile dönmesi sağlanır. Fakat bu işlem kış aylarında yapılıyorsa atölyelerin soba yanan zemin odalarında renginin değişmesi ve kuruması için iki uçlarından çivilere takılarak asılır. Rengi değişen masa örtüleri veya yazmalar yıkama işleminden önce iki gün kuruması beklenir. Bu bekletmenin amacı boyanın kumaş üzerinde bayatlamasının sağlamasıdır. Zemin odaları genellikle her atölyede mevcut olmasına karşın amonyak kullanılan zemin odası hanın ortasında camsız tek bir oda halinde bütün atölyelerin ortak kullanımına açık olarak kullanılıyor olmasıdır. İki günün sonunda bir miktar amonyağın eklenmesi ile ürünler havuzlara alınarak kireç boyasını söktürmek amacıyla çiğnenerek ilk yıkaması yapılır. Bu işlem yıllar önce akarsularda yapıldığı için çiğnemedi de kireç boyasının kolaylıkla söktürüldüğü sözlü olarak ustalar tarafından ifade edildi. İlk yıkaması yapılan kumaşlar daha sonra temiz su dolu havuzlara alınarak yapılan ürün masa örtüsü ise yumuşatıcı eklenip yıkanır, yazma ise sadece duru suda yıkanır. Yıkanan ürünler tambur makinalarında sıkılarak hanın üst katında bulunan ve “Tağ” adı verilen askılara asılarak kurutulmaya bırakılır.

Görsel.95-96-97: Tokat 75. Yıl Yazmacılar Hanı, Atıf Arpacıoğlu İle Çalışmamızdan
(Selek, 08.04.2021)

Görsel.98-99: Çalışma Örnekleri (Selek, M, 08.04.2021)

Görsel.100-101: 75. Yıl Yazmacılar Hanından Görüntüler ve Uygulama (Selek, 08.04.2021)

Görsel.102-103: Yıkama Havuzlarında Çalışan Afgan İşçiler (Selek, 08.04.2021)

Görsel.104-105: Tamburda Sıkma İşlemi Yapılan Kumaşlar (Selek, 08.04.2021)

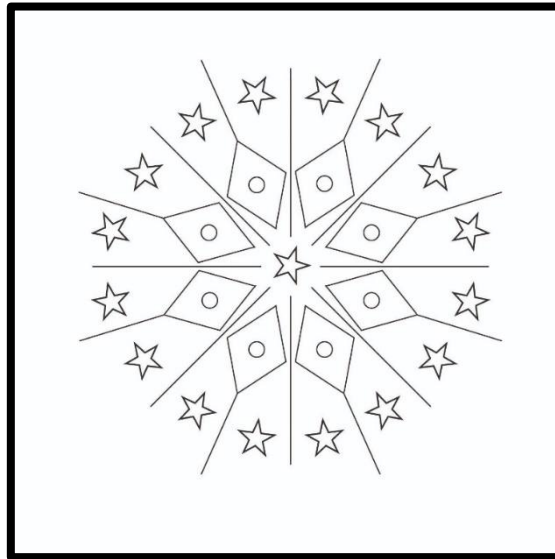
Görsel.106-107: Kireç Kaymağı (Selek, 08.04.2021)

5. BÖLÜM: AŞINDIRMA TEKNİĞİ SONUÇ UYGULAMALARI

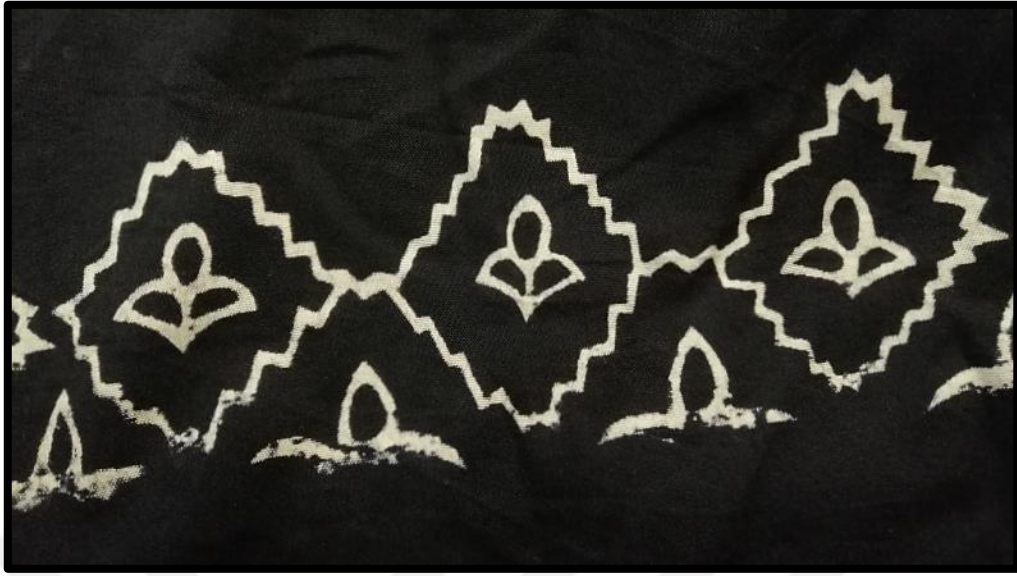
5.1. Hüseyin Er Usta Atölyesinde Yapılan Uygulamalar

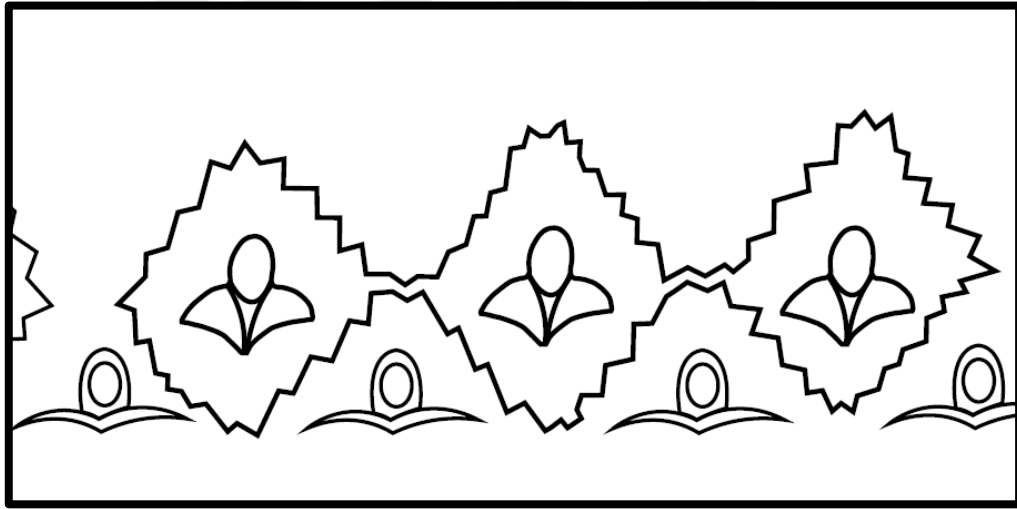
Görsel.108: Desen adı: Yıldız (Selek, Kasım 2019)

Görsel.109: Yıldız Desen Çizimi

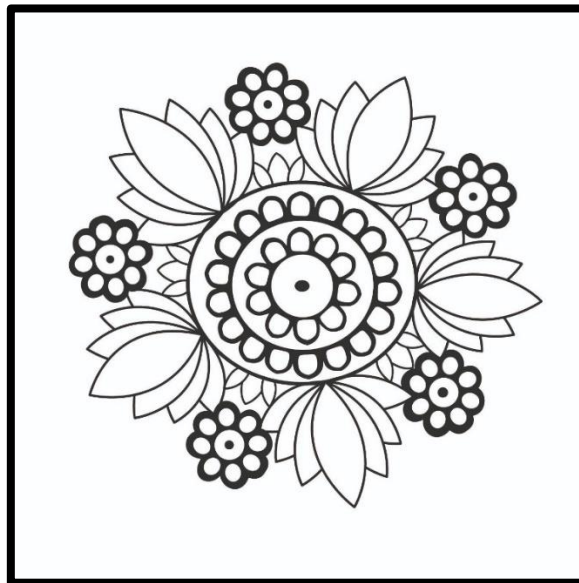
Görsel.110: Söktürme, Daldırma Tekniğinde Uygulaması Yapılan Kenar Suyu Deseni (Selek, Kasım 2019)

Görsel.111: Söktürme ,Daldırma Tekniğinde Uygulaması Yapılan Kenar Suyu Desen Çizimi

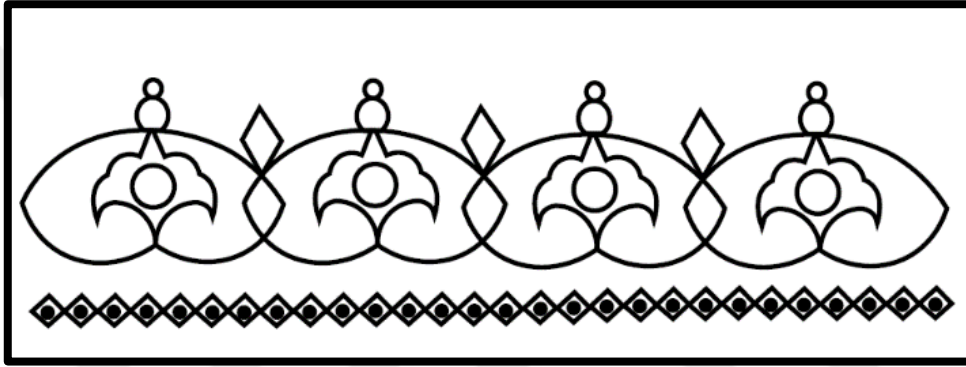
Görsel.112: Kaftan Tasarım (Selek Demet Nisan 2021)

Görsel.113: Lotus Çiçeği Desen Çizimi

Görsel.114: Kenar Suyu (Selek, Kasım 2019)

Görsel.115: Kenar Suyu Desen Çizimi

Görsel.116: Etek Tasarım ve Uygulaması (Selek Nisan 2021)

Görsel.117: Şalvar Tasarım ve Uygulaması (Selek, Nisan 2021)

Görsel.118: Mum Çiçeği Desen Çizimi (Selek, Nisan 2021)

Görsel.119-120: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)

Görsel.121-122: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)

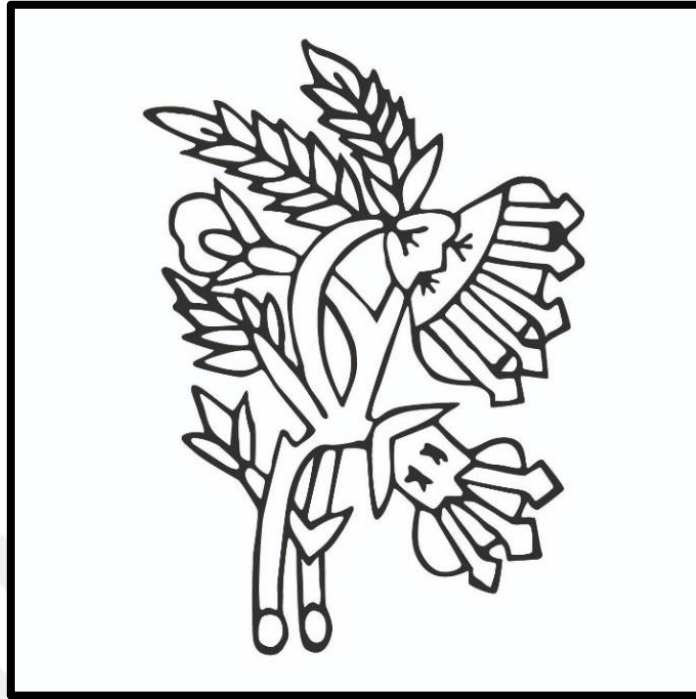
5.2. Ali Rıza Arda Usta ile Yapılan Uygulamalar

Görsel.123-124: Kaftan Tasarım (Selek, Nisan 2021)

Görsel.125: Kağıt İçi Yazma Desen Baskı (Selek, Temmuz 2020)

Görsel.126: Kağıt İçi Yazma Desen Çizimi

Görsel.127: Yazma Baskı Uygulaması, (Selek, Temmuz 2021)

5.3. Atıf Arpacioğlu Usta ile Yapılan Uygulamalar

Görsel.128-129-130: Atıf Arpacioğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Gömlek Detayları Uygulamaları (Selek, Nisan 2021)

Görsel.131-132: Atıf Arpacıoğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Pantolon Detayı
(Selek, Nisan 2021)

Görsel.133-134: Atıf Arpacıoğlu Atölyesinde Üretilen Baskı Uygulamaları, Maske Detayı
(Selek, Nisan 2021)

5.4. Demet Selek Aşındırma Tekniği Atölye Çalışmaları

Görsel.135: 100 gr Potasyum Klorat (KClO₃) (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.136: 100 gr Göztaşı (bakırsülfat, (CuSO₄)) (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.137: Potasyum Klorat (KClO_3) Ve Göztaşı Bakırsülfat, (CuSO_4) Karışımı (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.138: 300 gr Analin (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.139: Potasyum Klorat (KClO_3), Göztaşı Bakırsülfat, (CuSO_4) Ve Analin Karışımı
(Selek, Mayıs 2021)

Görsel.140-141-142: Atölye Uygulamaları (Selek, Mayıs 2021)

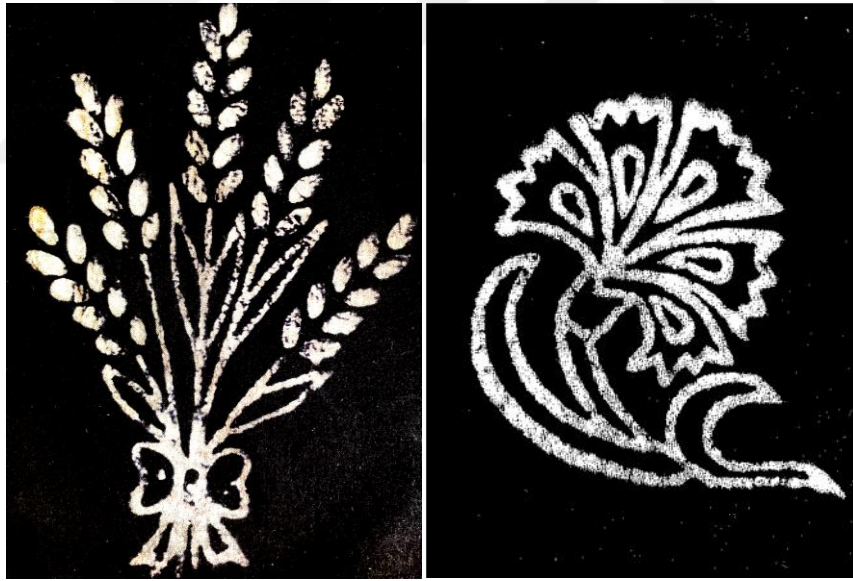
Görsel.143-144: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Kaftanın Yıkaması İşlemi (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.145-146: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Anvelob Kaftan Uygulaması (Selek, Mayıs 2021)

Görsel.147-148: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama(Selek, Haziran 2021)

Görsel.149-150: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021)

Görsel.151: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama(Selek, Haziran 2021)

Görsel.152-153: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021)

Görsel.154: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021)

Görsel.155-156: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021)

Görsel.157-158: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama Yastık (Selek, Haziran 2021)

Görsel.159-160: Aşındırma Tekniği İle Yapılan Uygulama (Selek, Haziran 2021)

Görsel.161: Aşındırma Tekniği Detaylı Yüz Maskesi (Selek, Haziran 2021)

Görsel.162: Aşındırma Tekniği İle Yapılmış Uygulama Tablo (Selek, Haziran 2021)

5.5. İkumi Nanoka Koleksiyonundan Aşındırma Tekniğinde Yapılmış Koleksiyon Örnekler

Görsel.163-164-165-166: İkumi Nanoka Koleksiyonundan Aşındırma Tekniği

5.6. Öznur Aydın Koleksiyonu

Görsel.167-168-169: Öznur Aydın Koleksiyon Örnekleri (Genel ve Detay)

6. SONUÇ

Geleneksel Türk Sanatları'nın en güzel örneklerinden olan yazmacılık sanatı ağaç kalıp kullanılarak baskı yapma tekniği ile Anadolu'da ilk Hititler tarafından kullanılmış ve Hitit dönemi sanatını oluşturmuştur. 1964 yılında başlayan kazılarda mühür şeklinde bulunan kalıplar Hititlerin M.Ö. 7000 yıllarında kalıp baskıcılık yapmayı kullandıklarını göstermektedir. Yapılan kazılar sonucunda Anadolu topraklarında yaşamış ilk uygarlık olan Hititler'e ait pişmiş kilden yapılmış birçok örnek bulunmuştur. Orta Asya'da Türklerin yazmacılık bilgileri milattan önceki dönemlere dayandığı belirtilmektedir.

Kalıplarla kumaş üzerine baskı yapıldığı tahmin edilmekle birlikte, cilt üzerine de dövme yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Bulunan mühürlerde boya kalıntısının olmayışı bitkisel boyalar da kullanılarak baskı yapıldığı kanıtlanmıştır.

Yazmacılık sanatı dünden bugüne teknik olarak belki de hiç değişmeden uygulanan nadir el sanatlarımızdandır. Zaman içerisinde desen çeşitliliği modernize edilmiş olsa da geleneksel desenler de günümüze kadar gelmiştir. Tokat ilinde halen yazmacılar hanında aktif olarak devam eden çalışmalar geleneksel yöntemler kullanılarak devam etmektedir. Bunun yanı sıra birçok ilde de Yazmacılık sanatı devam ederken ağırlık daha önce de olduğu gibi Tokat ilindedir. En çok “karakalem” ve “elvan” baskı olarak basılan Tokat yazmalarının en önemli karakteristik özelliği doğadan etkilenmiş olmasıdır. Yörede yetişen meyve ve sebze çeşidinin bol olmasından dolayı bölgede kullanılan motifler, tüm özellikleriyle birlikte yazmalara yansımıştır. Tokat yazmalarının özelliği desenin kumaş yüzeyini doldurmasıdır. Tokat' a ait iki özgün motif bulunur. . Bunlardan biri ”Tokat İçi Dolusu” diğeri ise “Tokat Elmalısı” motifleridir.

Yazmacılık sanatının en önemli merkezi olan Tokat' ta toplu olarak ustaların çalıştığı hanlar bulunmaktadır. İpek yolu ticaret yolu üzerinde bulunan kaynak bilgilerde tespit edilen 30 un üzerinde Tokat'ta şehir içi ve şehir dışı hanlar inşa edilmiş ve bugün bu hanlarda sadece üç tanesi ayakta kalabilmeyi başarmış bu hanlar zaman zaman yangın badireleri atlatmış olsa da bugün hala ihtişamını korumaktadır. 75. Yıl Yazmacılar hanı son yıllar da yazmacı ustalarının toplu olarak bir arada çalıştığı ticaret ve imalat hane olarak ihtiyaca göre sürekli kendini yenilemiş ve üretimlerine devam etmektedir. İki defa yangın geçiren tarihi yazmacılar hanı bugün

restore edilerek butik özellik taşıyan Yazmacılar Hanı Butik Otel olarak faaliyetine devam etmektedir.

Tez çalışmamın ilk aşamasında Aralık 2019 tarihinde Hüseyin Er Usta ile 75.Yıl Yazmacılar hanında ilk alan çalışmamı gerçekleştirdi. Tez çalışmasının uygulama kısmında Tokat’ da yapılan bütün boyalar hazır haldeyken çalışmalar gerçekleştirildi. Sadece anlatımla ve baskı ile yapılan bu çalışma, tekniği anlama ve uygulama aşaması için çok verimli geçmedi. Çalışmada usta ile birlikte hazırlanan kumaşlardan kaftan, etek, şalvar yapılarak giyilebilir tekstil ürünü haline getirilerek fotoğraflara üçüncü bölümde yer verildi. Aynı bölümde Hüseyin Er Usta’dan alınan boya reçetesine yer verildi. İlk kaynaklardaki aşındırma, yâda kireç söktürme adı ile yapılan çalışmaların farklı atölyelerdeki reçeteleri tablo olarak verildi. Bu reçetelere uygun üç ustanın çalışmaları temel alındı. Yazmacılığın en aktif olduğu zamanlarda çalışıp ülkemizin birçok yerine yazmalar gönderen ustaların isimleri de tablo olarak verildi.

İkinci alan araştırması çalışma da ise İstanbul Yazmacılık sanatının önemli temsilcilerinden olan Ali Rıza Arda Usta ile 18 Temmuz 2020 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirildi. Belirtilen tarihte birlikte yapılan çalışma oldukça verimli geçti. Ali Rıza Usta ile aşındırma tekniğinde kullanılan malzemeleri birebir karıştırarak ve aşama aşama ustanın belirtmiş olduğu ölçülerde su ve kimyasalları ekleyerek öğrenildi. Kumaşın baskıya hazırlanması kireç söktürme boyasının hazırlanması da aynı verimlilikte geçti. Kendisinin kireç söktürme çalışması için verdiği destek tekniğin öğrenilmesinde en önemli katkıyı sağladı. Yapılan çalışma sonucunda söktürme reçetesine yer verilirken yazma kumaş üzerine baskı yapıp başörtüsü hazırlandı.

Üçüncü alan çalışmasını ise ilk Tokat ziyaretimin ardından 19 Ocak 2020 tarihinde yangın geçiren ve yenilenen 75. Yıl Yazmacılar hanında Tokat Yazmacılar geleneğinden gelen üçüncü kuşak yazmacı olan Atıf Arpacıoğlu ile 8 Nisan 2021 tarihinde gerçekleştirildi. Bu çalışmada da Hüseyin Er Usta ‘da olduğu gibi analinli boyalarla yıkanmış ve hazırlanmış kumaşlar üzerine önceden hazırlanmış kireç söktürme boya ile baskı gerçekleştirildi ve uygulama açısından çok verimli olmadı. Atıf Hoca ile yapılan çalışma sonucunda ise boya reçetesine yer verirken pantolon,

gömlek ve maske üzerine applike edilmiş tekstil ürünleri haline getirilerek fotoğrafları beşinci bölümde yer verildi.

Bu bilgiler ışığında hazırlanan yüksek lisans tez çalışması konusunun oluşturulmasındaki neden ilk kaynaktan bugüne kadar gelen yayınlanmış bütün kaynak kitaplarda ve yapılan tez çalışmalarında bu teknikle ilgili uygulamada sınırlı bilgiler bulunmasıdır. Yayınlanmış bütün tez ve kitaplar ilk kaynak olan Sayın Reyhan Kaya'ya ait "Türk Yazmacılık Sanatı-referans olarak kullanmıştır. Yapılan Tez çalışmasında kullanılan kitap, bildiri ve makaleler ile yüksek lisans, doktora tezlerinde tespit edilen kimyasal oranların verilmiş olmalarına rağmen uygulama için yeterli değildir. Bir sayfayı geçmeyen kaynak bilgilerinden önemli bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkılarak yapılan yüksek tez çalışmasında detaylı olarak uygulama örneklerine yer verilmiştir. Aşındırma teknik uygulamaları Mayıs-Haziran ve Temmuz 2021 tarihinde kendi atölyemde de öğrenilen tekniğe ait reçeteler tatbik edilerek uygulamalar yapılmıştır.

Tokat, Kastamonu, Tokat'ın komsu illerinin dışında İzmir, Mardin, Yozgat, Sivas etnoğrafya müzelerinde Tokat yazma örneklerinin ve kalıplarının örneklerinin bulunduğu bilinmektedir. Dağınık şekilde birçok örneği bu müzelerde görmemize rağmen Tokat yazmacılar hanının dışında yazma sanatının tüm aşamalarını gösteren, tekniğini, usta ve örneklerini tanıtan uzmanlık müzesinin oluşturulması gerekliliği saptanmıştır. Önemli bir ipek yolu ticaret merkezi olması nedeniyle her dönem canlı ve ihtiyaca göre üretim yapmaktadırlar. Görülen ve tespit edilen en önemli yazmacılık sanatı kalem işi, elvan, kâğıtlı yazma örnekleri serigrafi ya da ipek baskı yanı sıra günümüzde batık uygulama teknikleri ile değişim göstermektedir. Kireç söktürme ya da daldırma tekniği sipariş ve talep üzere üretilmesi, çok yaygın olarak kullanımı olmadığı için zamanla üçüncü yada dördüncü kuşak tarafından ne kadar devam edeceği soru işareti uyandırmaktadır. Yerel yönetim ve Tokat valiliğin bu konudaki destekleri yayınları ile son yıllarda dikkat çekicidir. Ayrıca Trabzon'da, Ankara Gazi Üniversitesinde, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesinde 1980'li yıllardan günümüze dek el sanatları sempozyumların da yazmacılık sanatlarına ve ustalarına yer verilmiş olmasına rağmen gereken gelişmeyi ve yaygınlaşmayı sağlayamamıştır. Meslek yüksekokulu olması ve hapishanedeki mahkûmların bu konuda eğitmelerine rağmen çok yüksek bir ivme kazanamamıştır. Dijital müze oluşturularak Tokat

yazma örnekleri ve desenlerinin kayıt altına alınması sağlanmalıdır. Elde kalan en eski ahsap kalıpların araştırılması ve belgelenmesi gereklidir.100 ün üzerindeki Güzel Sanatlar Fakülteleri, Geleneksel Türk Sanatları Bölümleri tarafından yüksek lisans ve doktora tezleri teknik ve desen konusunda kapsamlı olarak ele alınmalıdır. Bu anlamda ele alınan yüksek lisans tezin teknik çözümleme anlamında kireç söktürme daldırma baskı tekniği ele alınarak alandaki eksik kısmın tamamlanması hedeflenmiştir. Pandemi nedeni ile çok uzun süre atölyeler de kalınamamıştır. Buna rağmen tecrübeli ustaların verdiği önemli bilgiler ışığında uygulama çalışmaları yapılmıştır.

Daha sonraki süreçlerde araştırmacılara akademisyen ve öğrencilere yazmacılık sanatındaki teknik uygulamalardan aşındırma tekniğini uygulanabilir reçete bilgilerinin yer alması öncelikli amaçlardan birini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Akbil, F. P. (1970). Türk El Sanatlarından Örnekler. Yazma (29-36). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Barışta Ö. (2015) Türk El Sanatlarında Yazmacılık, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. Cilt, Ankara
- Boşdurmaz, N. (2021). İpek Yolunda Bir Şehir Tokat, Tokat Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Basım
- Demirci, S. (2015). Elvan Yazmalar Diyarı Tokat. Tokat Belediyesi Kültür Yayınları No:1, 1. Basım
- Demirci, S. (2016). Elvan Yazmalar Diyarı Tokat. Tokat Belediyesi Kültür Yayınları No:1, 2. Basım
- El Sanatları Teknolojisi (2011). Tokat Tahta Baskı Yapımı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ergür, A. (2020). Tekstil Terimleri Sözlüğü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi – İstanbul
- Fıçıoğlu, A. Tokat Yazmacılığı ve Shibori Sentezi ile Çağdaş Uygulamalar, Gece Kitaplığı Yayınevi, 2021, Ankara
- Gökaydın, N. (1990). Kumaş Desenlemede Yaratıcı Çalışmalar T.C. Gazi Üniversitesi Yayın N:26, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın N:213.
- İnalçık, H. (2008). Türk tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul
- Kaya, R. (1974a). Türk yazmacılık sanatı (Tahta Kalıpla Kumaş Baskısı)
- Kaya, R. (1974b).Yazmacılık Sanatı, İş Bankası Kültür Yayınları, Çeltüt Matbaacılık Kolektif Şirketi, İstanbul.
- Kaya, R. (1980). Kandilli Yazmaları, Sanat Dünyamız Yapı Kültür Yayınları, Ocak, Sayı. 18
- Kaya, R. (1988). Türk Yazmacılık Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları N:140, Sanat Dizisi:15.
- Özbel, K. (1987). Anadolu Yazmaları, Airport Magazin, İstanbul.
- Tokat Valiliği, (2017). Tokat Yazmacılığı. Tokat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. Genişletilmiş 2. Baskı, Tokat.

Türker , Kemal 1996,. Ağaç Baskı Tokat Yazmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

Dergi

Görgünay, N. (1982). Elazığ Çit Baskıcılığı, *Türkiyemiz Dergisi*, S.37

İncesoyluer, C. (1987). Mavi Ankara Sanat Dergisi, S.23

Kaya R. (1990). Türk Yazmacılık Sanatında İstanbul Ekolü, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.9, 54-56.

Sempozyum Bildiri

Atılğan, S. O. (2008). Tokat El Sanatları, Gazi Üniversitesi 1. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, 24-26 Nisan 2008, Ankara.

Yüksek Lisans Tez

Öz, N. D. (2006). *Türk Yazmacılık Sanatı ve Son Dönem İstanbul Yazmaları*. (Yüksek Lisans Tezi).

Selek, D. (2017). Yazma Sanatı ve Geleneksel Tokat Yazma Desenleri ile Oluşturulmuş Yastık Koleksiyonu (Lisans Tezi).

İnternet Kaynağı

<http://www.tokat.gov.tr/tokat-yazmalari>, (Erişim Tarihi: 16.12.2020).

https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=29966, (Erişim Tarihi: 02.05.2021).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/38/326.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.05.2021).

<https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/tokat-kultur-sokagi-fizibilitesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.05.2021).

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/kulturenvanteri/yazmacilar-baskicilar-hani>, (Erişim Tarihi: 07.05.2021)

<https://www.otelfiyat.com/otel/yazmacilar-hani-butik-otel> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)

http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Tokat%20Tahta%20Bask%C4%B1%20--%20Kal%C4%B1p%20Haz%C4%B1rlama.pdf, (Erişim Tarihi 05.04.2021)

Alan araştırması Kapsamında Yazma Ustaları İle Yapılan Görüşmeler

Hüseyin Er, 17.12.2019, Tokat

Ali Rıza Arda, 18.07.2020, İstanbul

Atıf Arpacıoğlu, 07.05.2021, Tokat

